Poštnina plačana = Spedizione in abbonamento postale II. gruppo.

Ljudski tednik

Izhaja vsak petek
Uredništvo in uprava
Trst, Via Carducci 6

Leto I. štev. 11 | Trst 5. aprila 1946 | Cena 5.-lir

Kultura in „Kultura“

Mirno in dostojanstveno je naše ljudstvo korakalo po tržaških ulicah

Na tržaških ulicah sta se srečala dva svetova: svet ponižanih in teptanih, ki se je v krvavi polpretekli borbi dokopal do zavesti svoje moči in veljave; svet, ki se je zavedel, da je njegova pomlad, da je bodočnost njegova; na drugi strani svet dovčerajšnjih zatiralcev in njihovih valptov, ki so začutili, da se jim njihovi položaji rušijo v prah pred nevzdržnim pohodom naprednih množic.

Na tržaških ulicah sta oba svetova tehtala svojo moč: v svojem številu, v svojem zanosu, v svoji vztrajnosti in veri v zmago.

V vsem je bil stari, umirajoči svet na slabšem.

Toda na tržaških ulicah sta se srečali tudi dve kulturi. Tu smo videli kulturo delovnih množic, kulturo modrih delavskih oblek in žuljavih rok okoličana; tam pa se nam je razgalila »kultura« salonskih foteljev, velikih palač, kultura manikiranih nohtov in pobarvanih pričesk.

In za čudo: one delavske množice, ki iz svojih skromnih šentjakobskih in ostalih predmestnih delavskih stanovanj niso smele nikdar niti pomisliti, da bi njihovi sinovi zajeli globlje ob vrelcih kulture; oni okoliški kmetje in delavci, ki jim je bilo dolgo četrtstoletje zabranjeno vsako kulturno življenje, so pokazali visoko raven svoje srčne kulture.

Na drugi strani pa stojijo izobraženi in učeni »kulturni« ljudje: stojijo razgaljeni pred svetom s svojo bedno kulturno revščino. Moram omeniti, da uporabe orožja in nasilja ne upoštevam pri tej primerjavi dveh kultur. Oni na drugi strani so pač uporabili orožje in silo, ker jim je manjkalo vseh drugih argumentov, da bi branili svojo izgubljeno stvar. To je stvar njihove taktike in njihove politične bistrosti. Mimogrede bodi povedano: tudi mi smo nekoč zgrabili za orožje, toda ne zato, da bi napadli neoborožene mirne manifestante. Mi smo uporabili orožje v času, ko se je preko naše zemlje valil ogromni nacifašistični vojni stroj; mi smo s puškami, ki smo si jih priborili golih rok, napadali tanke in bunkerje. Toda dejal sem, to je stvar okusa.

Gledal sem dve povorki: povorko napredne množice in donkihotsko povorko, ki je branila namišljeno ogroženo italijanstvo Trsta. V prvi povorki delovno ljudstvo manifestira z dostojanstvenim mirom, disciplinirano. Ponosno reagira na izlive šovinizma in sovraštva z nasmeškom in s klici bratstvu, svobodi in pravici. Preprosti delavci, kmečke žene pregovarjajo in prepričujejo posameznike, ki bi morda izzvani z nasprotne strani zdrknili v moralno nižino nam sovražnega tabora.

Njihova povorka! Oni imenujejo naše manifestacije »carnevalate«. Prav tu se je uresničil izrek: »Reci ti njemu, da ne poreče on tebi.« Histerično, divje vpitje, gestikulacija, ki največkrat prestopi mejo dostojnosti in se pogrezne v prostaštvo. Nekoč so nam govorili, da se v velikih mestih najde prostaštvo v predmestjih. V Trstu je narobe: tu najdeš prostaštvo v središču mesta med visokimi marmornatimi palačami. Reakcionarji branijo svojo izgubljeno stvar tudi s piščalkami: zadeva ni samo smešna, temveč tudi otročja.

In zastave! Visoko vihrajo naše zastave, ki so združile pod svojo rdečo zvezdo vse ljudi, ki hočejo ustvariti boljši svet. Tu so slovenske, italijanske, jugoslovanske; vse izpovedujejo le eno: v bratstvu si bomo na teh tleh gradili srečo in zadovoljstvo.

Na drugi strani so svoje zastave izpremenili v rute, ki si jih vežejo okrog vratu; fine gospodične in gospe so okrasile s trobojnimi trakovi svoje kužke. Da, zares karneval!

Svojo kulturno višino, bolje nižino, pa kažejo tudi s tem, kako sprejemajo naše manifestacije. Najmilejša oblika je voda, ki se zliva na naše povorke. Z oken pa je letelo tudi kamenje, cvetlični lonček, pivniki, pepelniki. Svojo kulturno raven pa je najbolje pokazal oni gospod na Korzu, ki je na svojem oknu v lepi palači pozdravil našo povorko s straniščno metlico, s katero je udarjal po nočni posodi. Ob drugi naši povorki je bilo sicer okno zaprto (morda radi De Gasperijevega tuša), toda z okna je visela na vrvici privezana nočna posoda. Do take »kulturne« demonstracije bi se nikdar ne ponižali naši »neizobraženi« delavci, niti »barbarski sciavi«. Kaj takega zmore le »kulturni« gospod s Korza.

V času, ko so štirje naši zdravniki imeli polne roke dela, da so nudili prvo pomoč tovarišem, ki so bili ranjeni od importiranih skvadrističnih band so ponovno naši delavci reševali iz rok upravičeno ogorčene množice posamezne izzivače, ki so se v svoji predrznosti pomešali med naše vrste.

»Imate srečo, da ste ženska«, je odgovoril krepak manifestant v plavi delavski obleki gospe v špalirju, ki se ji je iz penastih ust usula toča žaljivk proti Titu, Jugoslaviji, vsem naprednim silam.

Po cesti je šla starejša ženska. Ni bila med manifestanti, ni nosila rdeče zvezde. Le njena obleka, njena zunanjost je pričala, da je — »sciava«. Pa se zažene v njo elegantna gospodična, vpije na njo in jo obrca. Starka se je otrese, jo pogleda z začudenim pogledom polnim pomilovanja, nato pohiti, da se reši pobesnele gospodične.

Ko sem videl te njene oči, ki niso izražale sovraštva, temveč le globoko pomilovanje, sem se spomnil one dolenjske žene, ki je v septemberskih dneh 1943 stala na pragu svoje požgane hiše, in dajala vode žejnim italijanskim vojakom, ki so se po kapitulaciji vračali domov.

Da, v preteklih dneh sta se srečali na tržaških ulicah dve kulturi. Svet je videl obe: naj sodi.

D. L.

Jugoslavija bo uresničila svoje pravice

Na skupnem zasedanju obeh domov narodne skupščine FLR Jugoslavije je podal maršal Tito poročilo o zunanji politiki Jugoslavije.

Potem, ko je prikazal sedanji položaj v svetu, je pojasnil temeljna načela, ki vodijo zunanjo politiko Jugoslavije. Med temi načeli je najvažnejše to, da bo Jugoslavija delala z vsemi silami, da bo uresničila svoje pravice, katerih je bila oropana po prvi svetovni vojni z izgubo Slovenskega Primorja, Istre in dela Koroške.

O Julijski Krajini je maršal Tito povedal jasno in odločno naslednje:

Znano je, da je dobila Italija po končani prvi svetovni vojni na račun Jugoslavije velik del, ki po pravu pripada k Jugoslaviji in ki je bil stoletja naseljen s Slovenci in Hrvati, kot nagrado za sodelovanje v vojni na strani zaveznikov, odnosno antante. To kupčijo, da jo tako imenujem, je bilo lahko izvesti, ker so bili narodi, ki prebivajo v današnji Jugoslaviji, razcepljeni deloma pod gospodstvom Avstrije in Madžarske, katerih propast je sicer pomenila pozitivne strani za združitev južnih Slovanov, vendar pa je padel zaradi omahljivosti in protiljudske politike tedanjih vlastodržcev v Beogradu del našega ozemlja in sicer Slovensko Primorje s Trstom ter Istra z nekaterimi otoki v roke Italijanov.

Več kakor 20 let so bili izpostavljeni naši bratje v teh krajih vsem mogočim preganjanjem s strani italijanskih fašistov od raznarodovanja do fizičnega iztrebljenja.

Tudi danes so med našimi zavezniki po vsem, kar se je dogodilo, ljudje, ki zavlačujejo uresničenje pravic naše dežele do teh krajev. Zakaj to in kaj hočejo s tem doseči? Vsemu svetu je zelo dobro znano, da je napadla Italija leta 1941. prav tako moško kakor Nemčija našo deželo in okupirala velik njen del. Teh krajev pa ni samo okupirala, ampak je podredila nekatere oblasti kakor Črno goro, Dalmacijo in del Slovenije pod italijansko krono. Vsi oni, ki cenijo pravičnost in resnico, morajo priznati, da so napravile italijanske okupacijske čete in oblasti nenadomestno škodo na

deželi, da so iztrebile na desettisočev naših državljanov in jih na deset tisoče odvedle v svoja koncentracijska taborišča, kjer so mnogi tudi pomrli zaradi trpljenja. Ne samo politiki, ampak tudi široka svetovna javnost dobro ve, da živijo v teh krajih, za katere zahteva Jugoslavija, naj se ji vrnejo, po veliki večini Hrvati in Slovenci kljub dolgoletnemu raznarodovanju in terorju proti slovanskemu prebivalstvu.

Jugoslavija je postavila na konferenci ministrov za zunanje zadeve v Londonu v mesecu septembru l. 1945. kot svojo teritorialno zahtevo mejo, ki gre od Gradeža na morski obali preko Idrije na Mont Roskofel na avstrijski meji in ki se v glavnem sklada z etnično linijo. Nato je izjavila, da bi dobil Trst statut federativne enote v Federativni ljudski republiki Jugoslaviji in da bo tržaško pristanišče internacionalizirano. To pristanišče bi bilo pod posebno mednarodno upravo. Svobodno pristanišče bi obsegalo pristanišče Trst, instalacije in skladišča od pomola O do pomola IV in od obale V do obale VII.

Teh svojih zahtev pa Jugoslavija ni postavila zaradi nekega maščevalnega ali neprijateljskega stališča proti Italiji. Nasprotno, Jugoslavija želi živeti z italijanskim narodom v najboljših odnosih. Naša dežela je postavila te svoje zahteve na temelju svojih narodnostnih in zgodovinskih pravic. Poleg tega bi morali merodajni krogi v naših zavezniških deželah, ki morajo o tem odločiti, upoštevati, če še velja tako zvana Atlantska listina, tudi razpoloženje samega ljudstva, ne samo slovanskega, ampak tudi velikega dela italijanskega, ki živi na tem področju in ki se najenergičneje

Nadaljevanje na 2. strani

Jugoslavija bo uresničila svoje pravice

Nadaljevanje s 1. strani

zavzema za to in zahteva, naj se ti kraji priključijo k Jugoslaviji.

Dogodki, ki so se pripetili zadnje dni zlasti v Trstu in Gorici ter stališče, ki ga zavzemajo zavezniške okupacijske oblasti na tem področju, jasno govorijo za to, da se te pravice in zahteve Jugoslavije in ljudstva teh krajev niti malo ne upoštevajo in da dovoljujejo zavezniške vojaške oblasti sebi in svojim podrejenim organom take postopke, katere je težko drugače označiti kot rušenje miru, odnosno ogražanje miru na tem področju, da niti malo ne upoštevajo razpoloženja ljudstva in pravic naše dežele, ker dovoljujejo najsurovejše napade in teror italijanskih fašistov, ki so se zadnje dni in tudi s pomočjo oblasti infiltrirali na to področje. Imamo točne podatke, da je prišlo samo v zadnjih dneh med bivanjem zavezniške komisije v Julijski Krajini s pomočjo ali pa s tihim odobravanjem zaveznikov v Trst, odnosno v cono A, kakih 12 potniških vlakov in 70 kamionov fašističnih tolovajev iz Italije. Te tolpe, ki so oborožene z gorjačami, noži in celo s strelnim orožjem, po vsem v slogu bivših D'Annunzijevih tolovajev in Mussolinijevih tolp, vpadajo v stanovanja antifašističnih državljanov slovanskega porekla in vse demolirajo. Te fašistične tolpe na najtrdovratnejši način žalijo našo državo, naše narode, naše najbolj odgovorne državnike, zavezniški organi pa vse to mirno gledajo. Te fašistične tolpe so pred kratkim izvršile atentat na jugoslovanskega majorja Cundra in s kamenji, palicami in noži napadle oficirja Jugoslovanske armade Vukotoča. 28. marca so ob 8 zvečer napadle naše oficirje: kapetana Piperja, podpolkovnika Finzija, podporočnika Vukotiča in zastavnika Marušiča. Fizični napadi na državljane naše države se neprenehoma ponavljajo in postajajo vedno bolj drzni. Kdo je za to odgovoren? Razume se, da zavezniške vojaške oblasti, ki so dolžne vzdrževati na tem področju red in mir.

Nimam možnosti, da bi navajal v svojem ekspozeju vse napade in prestopke, ki se dogajajo proti naši deželi, predvsem pa proti prebivalstvu cone A, ker bi bilo to preobširno. Tu bi rad še enkrat poudaril, da so razpustile zavezniške oblasti, ne glede na sporazum, ki je bil sklenjen lanskega leta v Beogradu, brez vsakega razloga krajevne ljudske oblasti in milico in ustanovile policijo iz novih fašističnih in profašističnih elementov, iz ljudi, ki ne bi smeli imeti v nobenem primeru te funkcije, in organizirale novo oblast, v katero so vključeni tudi številni fašistični elementi. Ko je odstranila zavezniška vojaška uprava ljudske oblasti, je zopet uvedla fašistično zakonodajstvo iz časa pred 8. septembrom l. 1943. Po tem času so zopet uvedli stari upravni, sodni in policijski aparat. V službo so vzeli prejšnje italijanske uradnike, fašiste, mnoge skvadriste in celo mnoge vojne zločince (kakor n. pr. Barago). Najslabši je položaj v civilni policiji. Imamo v rokah spisek kompromitiranih fašistov, ki so v službi policije. Nekateri izmed teh stražnikov so se udeležili pohoda na Rim, nekateri kazenskih ekspedicij proti našemu ljudstvu v Julijski Krajini, med njimi pa so tudi Rupnikovi domobranci in razni nacistični agenti. Sodniški kader prav tako ni očiščen fašističnih elementov in je jasno, da tako sodišče ne more soditi fašističnim zločincem tako, kakor zaslužijo. Za slovenske šole je postavljen glavni svetnik šolske uprave Srečko Baraga, za inšpektorja hrvatskih šol v Pulju pa Anton Prematon, prejšnji aktivni fašistični propagator in znani antihrvat.

Oblasti cone A kažejo vedno večjo pristranost in vse bolj odkrito nastopajo proti našemu ljudstvu. Prepovedujejo napise, izobešanje zastav, postavljanje slavolokov, brišejo napise, snemajo zastave in rušijo slavoloke. Pri akciji proti našemu ljudstvu so se često sramotili naši narodni emblemi. Bili so primeri, da so trgali naše zastave in skrunili narodne grobove, kjer so zavezniški vojaki streljali na zastave na zidovih neke hiše, v kateri so zažgali Nemci 22 živih Slovencev. Izmed vseh je najbolj tragičen incident v Škednju, kjer je streljala policija na ljudstvo pri poizkusu snemanja zastav, ubila dve osebi, več kakor 20 pa ranila.

Zapiranje slovenskih šol v Trstu po incidentu v Škednju kakor tudi odpuščanje učiteljev in profesorjev v Trstu zaradi njihovega jugoslovanskega stališča, je prav tako značilno za stališče, ki so ga zavzele okupacijske oblasti proti Jugoslaviji in ljudstvu na tem področju.

Goriška je pozdravila komisijo

Te dni je ljudstvo na Goriškem pozdravilo v svoji sredi komisijo. V mestu in v okolici jo je ljudstvo čakalo, nestrpno, da izpove svojo voljo za priključitev k Jugoslaviji.

V Gorici jo je čakala ogromna množica, nad katero so vihrale zastave z rdečimi zvezdami. Celo morje zastav. Ljudstvo je prepevalo domoljubne in partizanske pesmi, vzklikalo Jugoslaviji in maršalu Titu. Dolga kolona avtomobilov se je prerila med kordonom zastav, pod venci zastav, ob vihranju zastav v rokah mož, žena, starcev in otrok. Zastave, vzkliki in pesmi so izražale nepremagljivo voljo našega naroda, da hočejo Jugoslavijo.

Komisija je sprejela zastopnike okrožnega NOO, SIAU-a, protifašistične mladine in žena, ki so obrazložili težnje in zahteve ljudstva goriškega okrožja. V času, ko so se delegacije mudile pri komisiji, je ljudstvo nadaljevalo z manifestacijo in terjalo svoje pravice.

Skoro teden dni je goriško ljudstvo izpovedovalo svojo voljo na ulicah in trgih. Italijanski šovinisti so poskusili izzvati nered. Vojaška in civilna policija sta blokirali vse dohode na korzo, kjer so se podili znani goriški kričači (prav tisti, ki so še pred nekaj leti hoteli Tunis, Korziko, Džibuti, Malto itd.), ki so jih podprle cele trume pritepencev iz Videmske pokrajine in iz drugih krajev Italije. Njihova demonstracija in njihova vandalska dejanja proti vsemu, kar je slovenskega in demokratičnega, pa je imela samo ta uspeh, da je še bolj prepričala ljudske množice, da more samo Jugoslavija zagotoviti mir in svoboden razvoj. Gorica je navzlic fašističnim izzivačem ostala ta dan, kakor vedno, slovenska in protifašistična.

Do pozne noči so po goriških ulicah in trgih odmevali koraki in pesmi množic, ki zahtevajo Jugoslavijo.

V sredo je dospela komisija v Brda.

Ko so prvi avtomobili zavili preko Soče v briške gorice, so jih obsuli s cvetjem, prekrili z zastavami in ustavili za hip, toliko, da so komisiji povedali, da je ljudstvo za Jugoslavijo. Komisija se je peljala mimo Pevme, Oslavij, Števerjana do Kojskega. Vsi so pričakovali, da se bo tam ustavila! Povsod so vihrale zastave, dekleta so plesala kolo pred vaško cerkvijo, moški zbor je pel, godba je igrala. Toda komisija se je ustavila samo za hip, da se je pozdravila z ljudmi.

Tako je bilo tudi v Biljani in Dobrovi. Tu je komisija sprejela delegacijo vaščanov. Potem je šla naprej do najzapadnejšega roba naše zemlje, kjer se stika s furlansko ravnino vas Dolenje. V županstvu se je ustavila. Kakor hitro je ljudstvo za to izvedelo, so pohitele povorke iz vseh bližnjih vasi s slovenskimi in italijanskimi zastavami z zvezdo. Ljudstvo, Slovenci in Italijani, se je zbralo pred občino, prepevalo je partizanske pesmi in navdušeno vzklikalo Jugoslaviji. Komisija je sprejela člane krajevnega NOO iz Nebla, ki je poročal o stanju in željah skupaj živečega slovenskega in italijanskega prebivalstva. Ko je odšla, se je ljudstvo poslovilo od nje med vihranjem zastav in z vzkliki bližajoči se svobodi.

V Medani so sprejeli delegate med pritrkovanjem zvonov, petjem in zastavami. Gostom so priredili briško zakusko. Domači župnik, dekan Josip Milanič jim je izrekel v imenu vsega ljudstva toplo zahvalo in tolmačil željo vseh, da pridejo tudi Brda v Jugoslavijo. Zavezniki so tu občutili vso toploto slovenskega gostoljubja in vso gorečnost naših ljudi za Jugoslavijo.

Medzavezniška komisija se je napotila tudi v oni del slovenske zemlje, ki že preko 80 let ječi pod tujim italijanskim gospodstvom — v Slovensko Benečijo. Po obisku v vasi Praprotno ob stari italijansko-avstrijski meji se je podala v Čedad in potem v popolnoma slovensko beneško vas Sovodnje, kjer je sprejela nekaj delegacij iz te in okoliških vasi, ki so vse slovenske. Toda beneško ljudstvo ni moglo dati duška svoji radosti in svoji volji, ker danes vlada tam teror fašističnih osopovskih tolp in italijanskega vojaštva. Ko so pred dnevi razobesili beneški Slovenci s svojih hiš zastave z rdečimi zvezdami, so jih morali pod grožnjami italijanskih vojakov sneti in gorje tistemu, ki bi se jih ob prihodu komisije drznil znovič obesiti.

Toda Benečani so Slovenci, ki žive tam že od davna in ki so se borili za priključitev k Jugoslaviji. To so dejstva, ki jih teror ne more spremeniti.

Tudi v Mirnu so dočakali komisijo. Pozdravili so jo na glavni cesti, ki pelje iz Trsta v Gorico in jo spremili med cvetjem in zastavami do sedeža krajevnega NOO. Tam je komisija sprejela delegacijo. Pred hišo so se ponovili prizori, ki jih je komisija doživela povsod na slovenskih tleh. In ko je odhajala, jo je tudi tu pozdravila godba, pevski zbor, plapolanje zastav in radostno vzklikanje množic.

Vprašajte nas, kdo smo. Goriško ljudstvo ni moglo odgovoriti bolje.

Tudi v Mirnu so dočakali komisijo

Kaj pišejo o nas

Odlomki iz tujih časopisov

THE NEW STATESMAN AND NATION
LONDON

Rad bi še dodal, da informacije, katere smo dobili od načelstva AMG in od 13. armadnega korpusa, potrjujejo to, kar so nam povedale delegacije italijanskih delavcev v Trstu, in sicer: da je večina italijanskih delavcev v Trstu, skupaj s slovenskimi tovariši ene misli, želeč sprejeti ponudbo Tita, da pridejo v jugoslovansko federacijo kot samostojna upravna enota iz socialnih, ekonomskih in političnih razlogov, katere so oni prepričevalno utemeljili.

JEUNE COMBATTANT, PARIS

Jugoslavija ni terjala drugega, kot svobodno razpolaganje z delom svojega lastnega ozemlja, ki ji je poleg tega neobhodno potreben z gospodarskega stališča, medtem ko ta pokrajina ne predstavlja za Italijo nič drugega, kot daljni interes, kot točko, ki si jo nekateri žele za izvajanje pritiska proti mladi balkanski republiki.

Danes so francoski, sovjetski, angleški in ameriški predstavniki na licu mesta z nalogo, da razsodijo v sporu. Vemo, da je cigara, ki so jo nedavno podarili Churchillu njegovi bankirski prijatelji v New-Yorku, dovolj dolga, da njen dim zastruplja tudi tržaške ulice. Da se napravi ta dim neškodljiv, je enostavno sredstvo: priznati Jugoslaviji njeno pravico.

Tako se bodo mogli obnovili normalni odnosi med Italijo in Jugoslavijo. Tako bodo protidemokratični manevri še enkrat obsojeni na neuspeh. Iz izkušnje iz l. 1914. bi se morali naučiti, da imajo lahko laki spori najtežje mednarodne posledice.

SLAVJANE, MOSKVA

Organ vseslovanskega odbora povdarja upravičenost jugoslovanskih zahtev po Trstu in Julijski krajini in navaja sledeče argumente v prilog tem zahtevam: prebivalstvo Julijske krajine je po koncu vojne ob številnih prilikah manifestiralo svojo privrženost novi Jugoslaviji. Prebivalstvo je zgodaj pričelo z vstajo proti italijanskim osvajalcem in formiralo dva korpusa v Titovi armadi.

Članek povdarja nadalje tesno prijateljstvo jugoslovanskega in italijanskega delovnega ljudstva v Trstu in bratstvo, skovano med vojno, ki se dnevno utrjuje.

NEWS CHRONICLE

Glede vprašanja Istre imajo Jugoslovani narodnostne, gospodarske in moralne pravice. Zadnje so rezultat dvajsetletnega krutega preganjanja italijanskih oblasti in močnega uporniškega gibanja slovanskega življa v teh krajih.

Protiitalijanskega razpoloženja v Istri ni. Ozračje je toplo in mirno.

Komisija je bila sprejeta z odprtimi rokami. Nihče izmed tistih, s katerimi sem imel priliko govoriti ne misli, da bi bilo mogoče rešiti to vprašanje drugače, kakor v prid Jugoslaviji. Kakih zakonov militarizma sploh ni opaziti. Položaj v teh krajih je živo nasprotje s Trstom, kjer je res težko vzdrževati red in kjer je ozračje napeto in neprijetno...

Pravljice o preganjanju cerkve so, kakor se mi zdi, prav tako neutemeljene. Kljub stališču, ki ga zavzema Vatikan proti Titu, je duhoščina v teh krajih z ljudstvom. Duhovščina je zastopana v številnih narodnoosvobodilnih odborih in je podpisala spomenico ter izkoristila vsako priložnost, da bi pokazala, da je proti vsaki rešitvi vprašanja razmejitve v korist Italiji.

Grške volitve

31. marca so se vršile v Grčiji volitve. Po Reuterjevem poročilu je bilo 100.000 grških vojakov, 20.000 orožnikov in 5.000 policistov »v pripravljenosti za zagotovitev reda pri volitvah«. Ako dodamo k temu še številne bande ksitosov in druge rojalistične tolpe si moramo misliti v kakšnem vzdušju so potekle volitve. Ves dan so krožile po ulicah mest in vasi, zlasti pa v delavskih okrajih močne motorizirane patrulje.

Poročila ne prinašajo končnih izidov. Vendar je že sedaj jasno, da je bojkot volitev, ki so ga proglasile demokratične stranke zavzel velik obseg, vzlic temu, da so oblasti storile vse, da bi s terorjem ali drugače pritegnili volilce k glasovanju.

V tem režimu terorja so si monarhisti zagotovili večino v parlamentu. Za monarhisti prihajajo po dosedanjih podatkih Narodna zveza, koalicija strank Papandreusa, Venizelosa in Kanelopulosa nato pa liberalna stranka.

Nova bolgarska vlada

Pred 11 dnevi je ministrski predsednik Kimon Georgijev podal ostavko svoje vlade, da bi omogočil sestavitev nove, v kateri bi bili na podlagi moskovskega sklepa tudi zastopniki opozicije. Ker pa je opozicija postavila nesprejemljive pogoje za vstop v vlado, je Kimon Georgijev sestavil novo vlado iz strank, ki pripadajo domovinski fronti. List Otečestven front piše, da je nova vlada sestavljena iz poštenih in preizkušenih politikov, katerih imena in dela jamčijo za popolno uresničenje narodnega programa domovinske fronte.

Fašizem

Kardinal Faulhaber je svečano posvetil cerkev v taborišču v Dachau. Zgradili so jo bivši SSovci, ki so jo ob tej priliki napolnili do zadnjega kotička.

Na koncu slovesnosti je zbor Hitlerjeve osebne garde zapel cerkvene pesmi.

Nabrežinski in kriški kamenarji

Kamnosek pripoveduje

Avtor članka, 86 letni kamnosek Ivan Furlan, je vzgojil dve generaciji godcev in je napisal več skladb za godbo na pihala.

Bilo je pred 72. leti; še sedaj se spominjam, kako velik kos črnega kruha mi je dala pokojna mati, ko sem šel prvikrat dne 24. aprila 1875. delat v kamnolom. Tam mi pa ni posebno ugajalo; kmalu potem sem šel v klesarsko delavnico, da bi se učil klesarstva in izdelovati kamen točno po načrtu. V tem delu sem vztrajal 40 let.

Debela knjiga bi nastala, ko bi hotel napisati vse o razvoju nabrežinskih in kriških kamnolomcev in klesarjev v delavnicah.

V začetku so se tujci, Nemci in Italijani, okoriščali in bogateli iz našega kamna. Mi, domačini, pa smo bili le sužnji na lastni zemlji. Delali smo kot črna živina od teme do teme, 15 ur na dan za borno plačo.

Proti koncu minulega stoletja pa se je naša mladina začela zavedati svojega suženjstva ter zahtevala od gospodarjev, tako, kakor po vsem civiliziranem svetu, 8 urni delavnik in zboljšanje plač. Seveda so se gospodarji temu uprli, a ker je ravno tedaj bilo polno naročenih del, so se vdali in delo je šlo vestno in veselo naprej.

»Živijo kamnolomci!« Tako je pokojni kamnolomec s pridevkom Kuhar pozdravljal kamor je prišel, v hišo, krčmo ali v družbo: celo ko je šel k gospodu županiku v župnišče zapisat otroka za krst ali birmo, vselej se je poslovil s pozdravom: »Živijo kamnolomci«.

Veliko olajšav so imeli delavci v kamnolomih potem, ko so si gospodarji nabavili parne stroje. Če so poprej delavci rabili tri do štiri dni, da so spravili stotonsko skalo iz globokih kamnolomov na površje, je zdaj opravil to delo stroj v par urah. To pa je bil tudi vzrok, da so gospodarji z znatno majhnim številom delavstva izvršili še več dela.

Klesarskim delavcem v delavnicah pa tudi ni bilo kaj prijetno, ker so bili preveč zasužnjeni. Niso se smeli pogovarjati, ne kaditi, niti četrt vina popiti med delom. Zato so zahtevali od gospodarjev, da jim dajo delo na akord. Gospodarji so jim to zahtevo ugodili: za vsak kos obdelanega kamna so plačali primerno vsoto. Sedaj so bili delavci prosti in so več zaslužili. Pa tudi gospodarju ni bilo treba imeti nepotrebnih paznikov, da bi pazili na delavce, ker so se ti sedaj sami pobrigali za hitrejše delo. Delali so veselo: med delom so tudi kako zapeli, kadili, popili svoj četrt in se tudi drugače veselili. Kamnolomci, v globokih kamnolomih pa so še vedno delali na dnino.

Za zabavo je bilo v delavnicah pri klesarjih tudi preskrbljeno. V vsaki delavnici je bilo nekaj veseljakov, ki so uganjali burke ali uprizarjali smešnice, tako da je bila delavnica skoraj vsak dan pri dobri volji. Ti glumači so bili: Srola, Ruča, Kariboldi, Kožo, Jopica, Topoleti ter drugi, katerim pa ne vem več imena. Med njimi se je najbolj odlikoval Srola. Ta je znal točno posnemati petelinovo petje.

Ko so bili delavci vsak v svoje delo zamišljeni, se je Srola neopažen povzpel na kako vzvišeno mesto, ali na kak visok kamen ter posnemal petelinove kretnje; nagnil je glavo vznak, plosknil parkrat z rokami po stegnih in z močno naprej upognjenim vratom zapel mogočno in s pristnim glasom padovanskega petelina kikiriki!

Kakor na vojaško povelje je delavnica prenehala z delom ter s smehom zrla v človeški podobi pojočega petelina. Srola pa se je potuhnil, skočil hitro dol in delal svoje delo naprej, kakor da se ni nič zgodilo. Takih in enakih prizorov je bilo v delavnici več. Delavci so se odškodovali užitku smeha s tem, da so z večjo močjo udrihali po trdem kamnu.

Razen nabrežinskega kamna pa so naši slovenski kamnolomci iznašli še mnogo žlahtnega kamna v novih kamnolomih: bili so v raznih barvah, kot velikorepenski pisani in rožnati kamen, v novejšem času pa tudi velike množine rdečega in belopikastega kamna. Naši domači podjetniki so pošiljali ta kamen v razne kraje sveta celo v Ameriko, da bi tam krasil pročelja krasnih palač in bleščečih stavb.

Tako je šlo naprej do izbruha prve svetovne vojne, ki je uničila vso kamnoseško obrt. Po končani vojni, ko je Italija okupirala naše primorske dežele, je ostalo vse pusto. Naši kamnolomi in klesarske delavnice so bile porušene in ni bilo upanja, da bi si mogli pod Italijo na lastni zemlji s kamnom služiti kruha. Naši delavci, kamnolomci in klesarji, so odšli v razne kraje za zaslužkom. Večina pa, posebno kriški delavci, so se poprijeli ribištva. Izdelali so si večje ladje in velike mreže. Kar ni mogel posameznik, to jih je zmoglo več. Združilo se jih je po več skupaj za eno ladjo ter si tako znatno izboljšali revni položaj.

Pod Italijo smo bili oropani vseh pravic, celo svojega jezika nismo smeli govoriti. Toda to zasužnjevanje se Italijanom ne bo nikoli več posrečilo. V nas Slovencih vedno klije upanje, da nam še prej, kot si Italijani mislijo, zasije dan svobode.

Posledica uničevanja naših kamnolomov in kamnoseške obrti pa je velik napredek ribištva pri nas. Z novimi iznajdbami so si naši ljudje zelo izboljšali življenje. Če bi delali vedno le v kamnolomih, ne bi imeli drugega kot suh sključen hrbet in večno uboštvo. Ribiči pa pijejo in pojejo.

Furlan Ivan iz Sv. Križa.

Nabrežinski kamnolomi

Eno izmed glavnih vprašanj, ko se govori o industriji Julijske Krajine, je nedvomno tudi vprašanje nabrežinskih kamnolomov. Pred leti so dajali ti kamnolomi Nabrežini in njeni okolici, oddaljenim drugim kraškim vasem in lepemu delu Furlanije bogat vsakdanji kruh. Da je to vprašanje eno izmed glavnih, je na dlani, a je gotovo tudi najbolj pereče, ker je ta del naših industrij, med vojno in po vojni skoro popolnoma odpovedal. V laže razumevanje nujnosti tega vprašanja poglejmo nekoliko v njegovo zgodovino.

Tako so nekoč vlekli kamen na površje. Privezali so ga na škripec, ki so ga vrteli na roko. Kamen je drsel po lesenih »latah«, ki so bile namazane, da je lažje teklo.

Sedaj je drugače. Druga slika kaže žerjave iz debelih hrastovih hlodov. Kamen vlečejo na površje z elektriko. Tudi režejo ga ne več z zagozdo in dletom, temveč z žico in svedrom na električni pogon.

Zgodovina nabrežinskih kamnolomov

Največji kamnolom v Nabrežini se imenuje »Rimski kamnolomi« (Cave Romane). Že ime samo nam pove, da izvira ta kamnolom že iz starorimske dobe. Nimamo dokazov in tudi ni verjetno, da bi Stari Rimljani uporabljali kraški kamen na Apeninskem polotoku, ker so imeli tam na razpolago različno gradbeno kamenje v velikih množinah in krasnih odtenkih. Gotovo pa je — pričajo nam to številne izkopanine in ostanki —, da so Oglej, takratno prvo mesto za Rimom, zidali in krasili v največji meri s kamnom, ki so ga lomili ravno v teh »Rimskih kamnolomih«. Ostanki zidov in palač, deli kipov in stebrov, sarkofagi, ostanki spomenikov in mostov, odkopane in še dobro tlakovane stare vojaške in trgovske ceste govore jasno, da so nastale iz kraškega, nabrežinskega marmorja. Verjetno je, da je služil ta kamen tudi za starorimsko luko, ki je bila med Devinom in izlivom Timave. Da je obstojala ta luka, ki ni služila samo v vojaške, temveč tudi v trgovske svrhe, imamo dokaze v starorimski zgodovini. Zgodovinar omenja, da so od Timave dobavljali v Rim žlahtno črno vino (Kraški teran), ki se prideluje na visoki skali, ležeči za Timavo, in ki ohranja in podaljšuje življenje rimskim cesaricam. Tu zgodovina umolkne in molči ves srednji vek. Šele okrog leta 1800. se nabrežinska gmajna zopet prebudi k življenju, čeprav sprva le z majhnim razmahom. Povpraševanja po kamnu so bila le lokalna in iz bližnjega Trsta, ki se je začel širiti iz »starega mesta« na vse strani. Gradnja Južne železnice, ki je zvezala v začetku druge polovice devetnajstega stoletja Trst z Dunajem (l. 1856.) in nekaj let mlajša proga, ki je vodila iz Nabrežine na eni strani proti Benetkam, na drugi pa do Gorice in dalje do Vidma, je pokazala, da najdemo dober gradbeni kamen več ali manj po vsem nabrežinskem svetu. Za gradnjo znanega nabrežinskega viadukta, ki sestoji iz 40 enakih in dveh širših obokov, so lomili gradbeno kamenje kar na mestu, kodei je ta viadukt speljan. Sedaj šele začne za Nabrežino doba cvetja in blagostanja, ki raste in se širi od leta do leta, dokler ne dospe do »zlate dobe« nabrežinskih kamnolomov, ki je trajala od leta 1900. do 1915. Začetek prve svetovne vojne je to zlato dobo posrebrnil v povojno.

V tej zlati dobi je samo železnica speljala iz Nabrežine po več vagonov dnevno obdelanega kamna. Vse to je šlo na Dunaj, v Budimpešto in druga avstroogrska mesta. Med stotinami dunajskih palač, zidanih z nabrežinskim marmorjem, so tudi parlament, justična palača, operno gledališče in cesarski dvor; v Budimpešti pa svetovnoznani parlament, gledališče in mnogo drugih privatnih palač.

Ne samo Avstroogrska, ves svet je povpraševal po »nabrežincu«. Iz tržaške luke so prevažali parniki vseh narodnosti obdelano in surovo kamenje na Angleško, v Rusijo, v Egipt, v obe Ameriki in celo v Avstralijo. Po raznih državah so imele posamezne nabrežinske tvrdke svoja stalna zastopstva. Najlepšo sliko o tedanjem razmahu te naše industrije si ustvariš, ako se pelješ po nabrežinskih tleh bodisi po cesti ali z vlakom in gledaš na levo in desno. Povsod zevajo globoki kamnolomi, med njimi pa se dvigajo griči nanešenih kamenih odpakov. Povsod zapuščene, več ali manj razdejane delavnice s pobitimi šipami. Tu in tam štrle v zrak hrastovi hlodi, ki so služili kot dvigala za lomljeno kamenje iz globokih lomov. V večjih kamnolomih stoje še sedaj močna železna dvigala, a mirujejo.

Slika iz preteklosti

Kjer sedaj moti grobno tišino le drdranje mimodrvečih vlakov, je bil pred prvo svetovno vojno pravi hrušč in trušč. Pred vsako delavnico je mrgolelo klesarjev, ki so klali in obdelovali iz lomov izvlečene kamne v potrebno velikost in obliko. Te kose so izročali izvežbanim klesarjem v delavnice. Na lesenih podstavkih so jih ti obdelovali in klesali, dokler niso izdelali iz surovega kosa stopnice, dele oken in vrat ali posamezne dele, iz katerih so pozneje sestavljali cele palače. V sosednjem prostoru pa so dolbili v te kose razne okraske. V moderno urejenih delavnicah so škrtale in šumele diamantne žage, ki so v nekaj minutah razžagale velike kamnite bloke in jih spremenile v kamnite plošče poljubne debelosti. Zraven žag so brenčala in se zajedala v kamen strojna dleta. V tej lepi družbi, ne meneč se za ropot, brenčanje in šumenje, je strojni gladilnik mirno gladil po diamantih izžagane plošče in jih spreminjal v svetla, motna zrcala, s katerimi bo zidar oblekel zunanje in notranje stene bogve katere palače.

Vsak kamen, vsako dleto, je pod težkimi udarci kladiv raznih velikosti, oddajalo poseben glas, ki se je vezal v značilne zvoke in ti v donečo pesem, ki se je razlegala iz dneva v dan od Sv. Križa do Sesljana. Vzemite v roke le nabrežinske pesmi Nabrežinca Iga Grudna in ta pesem dela vam bo zvenela v ušesih.

Med kamnolomi so se daleč naokoli vile jeklene žice — žage, ki so žagale večje kose kamna. Iz globokih rovov in lomov pa se je čulo klepanje težkih kladiv, ki so jih močne roke kamnolomcev vihtele od jutra do mraka. Vmes pa kriki delavcev in škripanje dvigal, ki so počasi dvigala ogromne sklade iz mračnih globin. Po prašnih cestah, ki se še danes vijejo med kamnolomi, so močni pari volov vlekli težke, škripajoče vozove, obložene z obdelanim ali surovim kamenjem: eni na železniško postajo, drugi naravnost proti Trstu. Surovi kamen so pošiljali brez vsakega varnostnega ovoja, obdelani in zglajeni pa v lesenih zabojih.

Delavci in gospodarji

V največjem razmahu nabrežinske industrije je bilo zaposlenih v kamnolomih okrog 3500 delavcev, risarjev in uradnikov. Večina je bila seveda iz Nabrežine in ostalih kraških vasi; mnogo je bilo tudi Furla-

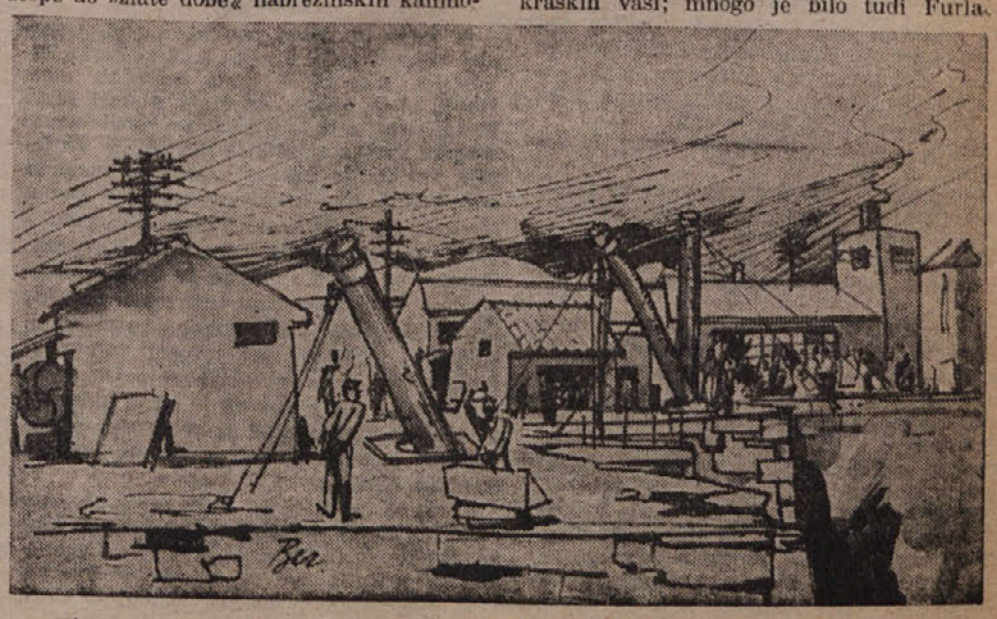

Nekaj zanimivosti o vijolini in goslarstvu

Marsikomu se ni znano, kako veliko razvojno pot ima za seboj violina kot intrument. O izumitelju njene današnje oblike nimamo prav točnih podatkov. Nekateri umetnostni zgodovinarji smatrajo goslarja Gašparja da Salo, rojenega ob Gardskem jezeru l. 1542 za izumitelja, drugi pa Gašparja Tieffenbruckerja, ker je dokazano, da so se gosli našle že okrog leta 1500 v podobni obliki, kot so danes.

Današnja oblika gosli se je razvila iz nekoliko večjega instrumenta, podobnega okorni violi.

Med ljudstvom se pogosto slišijo imena Stradivari, Guarnieri, Amati itd. To so imena najznamenitejših izdelovalcev gosli iz 17. in 18. stol. Znano je tudi, da dosegajo izdelki teh in njim podobnih mojstrov izdelovalcev, bajne cene in nehote vprašamo po vzroku tega dejstva. Te cene dvigajo ljubitelji in zbiralci redkih umetnin. Za spoznavanje takih umetnin je treba veščega strokovnjaškega očesa, stalnega opazovanja in primerjanja ter skratka dogoletnega izkustva, kajti vsaka goslarska mojstrovina nosi na sebi in deloma tudi v notranjosti posebne značilnosti, tako v pogledu izbire snovi, načina gradnje in laka ali firneža. Napisni listki, ki jih najdemo pogosto in po večini v notranjosti instrumentov, nas ne smejo zavesti, ker ti so večidel ponarejeni.

Vprašamo se torej, v čem obstoji vrednost take umetnine?

Pravijo, da mora biti za gosli les posebne vrste, da mora biti izredno star in da tiči tajnost v sestavi laka itd.

Ne! Res je že, da mora biti primerno izbran les in lak, toda važna je predvsem poleg strokovnega znanja osebnost in nadarjenost mojstra graditelja. Le redki so med njimi, ki prekoračijo ono mejo povprečnosti, ki je v splošnem dosegljiva. Napačno je mnenje, da je dober izdelovalec gosli tudi dober violinist. Med sto odličnimi graditelji gosli je le presentljivo malo prilično dobrih violinistov. Tako je bilo zlasti v klasični dobi goslarstva vse do danes v vseh deželah. Ne najdemo pa zlahka poklica, ki bi bil tako obdan s tajinstvenostjo, kot je ravno goslarski. Ta tajinstvenost prehaja včasih v naravno smešno naivnost, ki sloni na nepoučenosti.

Pri goslih in vseh ostalih godalih se uporablja smrekov les za zgornjo desko (resonančno) in javorjev za spodnjo (dno), stene (bod) in vrat. Klan smrekov les, ki se suši v senci in na zraku 3 do 4 eta, je povsem goden za obdelovanje. Javor pa 5 do 6 let. Nekateri goslarji uporabljajo namesto javora tudi les domačega kostanja, topola, murve ali hruške. To pa le v izjemnih slučajih. Čim dalje se les naravno suši, tem bolje. Ni pa nujno potrebno, da je zelo star.

Naše ljudstvo bo zanimala sledeča ugotovitev:

Znani umetnostni zgodovinar Luttgendorf piše v svojem svetovno znanem delu Mojstri goslarji od 15. stol. do danes — da raste najboljša smreka na svetu, poleg one v Češkem Lesu, v predeljih Julijskih Alp od Mangarta pa do Sv. Vida nad Cerknico. Isto trdi tudi znani strokovnjak in bivši ravnatelj goslarske šole v Berlinu Oto Mockl. Podpisani sem sam zgradil iz našega lesa serijo instrumentov, ki so potrdili v polni meri mnenji zgoraj omenjenih strokovnjakov. Naši gozdovi hranijo neprecenljive in neslutene zaklade takega lesa. Bosanski javor je za goslarske svrhe zelo čislan in ga oba zgoraj omenjena strokovnjaka posebej poudarjata, poleg romunskega.

Nekaj opomb glede gradnje: Goslarska obrt spada k rezbarski umetnosti. Zgornja in spodnja ploskev gosli ni umetno upognjena, kakor pogosto kdo misli. Obe sta izdolbeni na obeh straneh, le stene ali obod je upognjen na vročem železu.

Po obliki, načinu gradnje, ostrejšem ali plitvejšem oboku pokrova in dna se razlikujejo razne šole gradnje. Enako tudi po laku. Domneva in trditev ,da zavisi lepota, širina in kakovost glasu od kakovosti laka, je zmotna. Rez je le, da pravilno grajene gosli, ki so v svojiosnovi dobre, lahko z neprimernim lakom pokvarimo. Nikoli pa ne moremo tonsko slabo uspelih gosli s še tako dobrim lakom popraviti ali glasovno izboljšati Da se niso ohranili stari recepti za sestavo laka, ki so ga uporabljali stari mojstri, so krivi oni sami, ker so v delavnicam skrivali svoje iskustvo pred svojimi pomočniki iz golega egoizma. Iz Stradivarijeve delavnice ni nihče izmed njegovih znamenitih učencev izvedel za recept svojega mojstra. Danes vemo sicer za vse lakove sestavine, ki so bile običajne v tedanji dobi (razne vrste smol, kakor gumi elemi, gumi guti, benzoe, mastiks, i.t.d.), le za točna razmerja količin si nismo na jasnem in se moramo naslanjati na stare zapiske iz 17. in 18. stol. (Bonani, Fioravanti i. t. d.).

Pred 15. leti se je na srednji tehnični šoli v Ljubljani ustanovil oddelek za izdelovanje glasbil, ki se je nekdo razvil v štirileto goslarsko šolo. Ta šola je pokazala prav lepe uspehe, a vojna je prekinila njeno delovanje. Želeti bi bilo, da se ta oddelek čimprej zopet obnovi, ker v naših gozdovih čakajo smreke, da jih obudi k življenju vešča goslarska roka.

Prof. K. Sancin

---

nov. Za te je vsako jutro privozil poseben delavski vlak in jih zvečer zopet odpeljal. Med zaposlenimi so bili tudi delavci iz Istre, Črne gore, Dalmacije in Italije. Po prvi svetovni vojni se je število delavcev zelo znižalo; delalo je le od 300 do 400 mož. Največje delo, trajajoče tri leta, ki ga je v tem času izvršila Nabrežina, je centralna železniška postaja v Milanu.

Poglavitni vzrok tega propada je bila nesrečna priključitev tega ozemlja k Italiji v letu 1918. Prišli smo pod državo, ki je najbogatejša na marmorju in drugem gradbenem kamenju, oddaljeni od središča, z umirajočim Trstom za hrbtom. Ni nikako čudo da v takih razmerah od svetovno znanih sedmih slovenskih tvrdk in osmih raznih italijanskih gospodarjev, je ostala pri življenju edino slovenska tvrdka Antona Radoviča. Sama tvrdka Caharija Ivan in dr. je obratovala v Nabrežini in drugod (Repentabor, Avber, v raznih krajih Istre in Dalmacije) s 36 kamnolomi.

Danes dela v Nabrežini — okrog 30 delavcev!

Drugi vzrok tega propada moramo iskati nedvomno tudi v notranjeitalijanskem političnem ustroju in delovanju. Znane so fašistične metode, ki so dosledno preganjale in zatirale naše gospodarstvo na vseh poljih.

Kot tretji vzrok moramo upoštevati tudi — modo. Moč mode se ne da omejiti, zato pa predrzno posega s svojimi odločitvami, ne samo v arhitekturne sloge in v kakovost stavbnega gradiva, temveč tudi v njegovo barvo, obliko in celo količino. Med tem ko je Nabrežina hirala, se je dvigal glas o kamnu iz Repentabra in Avberja. Posebno lepe in zelo trde marmorje v najlepših pisanih odtenkih od sivega do pisanega črnega in celo popolnoma črnega so lomili v nanovo odprtih kamnolomih v Komnu in njegovi okolici. Žal, da so tu skladi uporabnega kamna skromni in je zato lomljenje zvezano z velikimi stroški. Tudi v teh kamnolomih delo počiva.

Nemajhen vzrok so bile tudi visoke mezde delavstva, ki je bilo mnogo bolje plačano, kot njih tovariši v starih italijanskih pokrajinah. Zaradi tega je postajala konkurenca našega kamna napram italijanskemu od leta do leta težja. Tukajšnje delavstvo si je priborilo svoje pravice in ugodnosti proti tovarišem iz Italije z raznimi stavkami. Prva velika stavka in največja je bila v letu 1908. Tudi v povojni dobi je delavstvo nekajkrat stavkalo za zboljšanje svojega gmotnega položaja in števila delovnih ur.

Gospodarski pomen naše kamnolomske industrije

Iz vsega gornjega posnemamo gospodarsko važnost naše kraške kamnolomske industrije. **Ako bi ti kraji pripadali zopet Italiji, bi ta rešitev ne vrgla v smrt samo Trsta, izročila bi isti usodi neposredno tudi njegovo kraško zaledje in del bližnje Furlanije, ker Italija našega kamna ne more in noče rabiti.** Ako upoštevamo število nameščencev, ki je delovalo v Nabrežini pred l. 1914 t. j. 3500 delavcev in uradnikov, prištejemo pa k temu številu še delavstvo zaposleno izven Nabrežine, raztreseno po vseh ostalih kraških kamnolomih, voznike, uslužbence potrebne pri tovorni železniški postaji in težake v tržaškem pristanišču, pridemo do zaključka, da je **od te industrije odvisno življenje 60 do 70 tisočev prebivalstva, tega že itak siromašnega predela Julijske Krajine.**

Ljudstvo to vidi in čuti in ni nikako čudo, če se to delavno ljudstvo brani gospodarske smrti. Zato pa je njegova zahteva, da pripada vse to ozemlje s Trstom vred Jugoslaviji in srednji Evropi — čisto upravičena.

Ščuka Fr.

Vaša knjižnica

„Zimzelen pod snegom“

Že nekaj let pred drugo svetovno vojno so napovedovali novo pesniško zbirko Otona Župančiča. Knjiga naj bi imela naslov »Med ostrnicami«. Toda kakor se je primerilo po »Samogovorih« l. 1908., ko je pesnik za dalj časa obmolknil in z novo zbirko tako dolgo čakal, da se mu je že zasnovana knjiga »Z belimi jadri« razblinila ter so šele l. 1918. izšle pesmi z naslovom »V zarje Vidove«. tako je bilo tudi z nameravanimi »Ostrnicami«: čas in dogodki so prehiteli prvotno zasnovo in tako se je zgodilo, da smo dobili okrog božiča 1945 v roke »Zimzelen pod snegom«.

Kakor bi hotel nekaj povedati v opravičilo, je pesnik prvi del zbirke naslovil »Orumeneli listi«. Uvodna pesem »V tišino« izzveneva oddaleč kakor spomin na tretje poglavje »Jerale« ki govori o materah:

Z njimi se pogovarjam, ki so v jami,
posvétujem se z njimi, ki jih ni še:
naša beseda teče tiše in tiše
ko v svetem snu —
In na koncu:
Meni je treba velike samote:
skloniti moram se čez skrajni rob.

V »Snežniku« je obujena misel o minljivosti, o meri za vse stvari in v »Enodnevnicah« beremo:

Glej, rojstvo — smrt, en pomišljaj je vmes.

»Pogovor v temini« predstavlja eno najpristnejših pesmi ostrniškega kova. Sledi niz metafizičnih motivov, ki izzvenevajo v simbolih. Svoje vrste umetnina je pesem »Obup«. Slika, vredna kakšnega Verlaina, kakršne ne premore izlepa naša vezana beseda. V tem razdelku je uvrščena tudi »Kitajska modrost«, ki je bila marsikomu v uteho v letih preizkušnje narodov in značajev:

Kitajski modri rek je uk in up
širokim narodom — naš general je čas.

Tako smo prišli do drugega dela »Iz naših dni«, ki ga pesnik uvaja s štirivrstičnico:

V spomin na čas, ko sen
je naš, kot zimzelen
pod snegom, v tihi nadi
se veselil pomladi.

Tukaj se šele prav za prav začenja nova Župančičeva zbirka.

Gozd in gora poj,
silen ženemo hrup;
boga gmajna, le vkup,
le vkup, le vkup z menoj,
staro pravdo v mrak tulimo,
da se pretulimo skozi to zimo.

Nizajo se motivi iz partizanskega življenja (Rekvizicija, Kitica marelic s spominom na dni trpljenja v ječah, motiv o surovem času) internacija, spomin na očeta in mater in nato statični »Pogled na planine«:

V črno sem žalost zakopan,
pa se ozrem v gorenjsko stran,
in glej:
planine so visoke kakor prej.

V »Sedmini« se oglaša spomin na talce z zavestjo »da ena smo družina«. Toda ena najlepših in najveličastnejših pesmi v zbirki ima naslov »V brezglasje«. Zdi se, kakor da se je pesnik še enkrat povrnil k mogočnim orgelskim akordom svoje nekdanje »Dies irae«, le da je zdaj umerjenejši, ko gleda na življenje z najvišjih vrhov prestanega trpljenja. Tu je na skopem prostoru nanizano vse, kar nas veže: Gospa Sveta, Prešeren, slovenska zemlja, borba njegovega ljudstva in skrb za prihodnost.

Po mojih žilah šume slovenske roke.
Pel sem in sanjal zornejšo vam bodočnost,
vas klical skupaj od severa in od juga,
zdaj vame zija razdor, laž laja in krvoločnost;
in v meni je velika, silna tuga,
in v meni je velika, mirna odločnost
in trdna vera v naroda poslanstvo.

Stoječ na robu življenjske poti, ne obupuje. »Tja bomo našli pot« — po Prešernu — je nazorna slika iz življenja v partizanih. V globoki rupi se v zimskem spanju premetavajo gadje. Poglavitne misli te pesmi so: človeštvo je ena družina, objest, nasilje in napuh gredo h koncu, laž, rop, krivica in prevara so na brzdi, v ječah nihče več ne obupuje, kajti

Moskva sred' kopnega prostranstva
široko razprostira čvrste roke,
zavedna sebe in svojega poslanstva
na krilu zbira vseh plemen otroke.

Pesem »Osvoboditeljem« še enkrat povzema misel borbe proti tujcem, svetost žrtev za svobodo in hvaležnost vsem, ki so dali ž' ljenje za boljšo bodočnost svojega ljudstva.

Zadnji razdelek »Iveri« obsega povečini sentence. Nekatere pričajo o stari in sveži pesnikovi izrazni moči in zvenijo polno, n. pr. »Na spomenik talcem«:

Postoj, kdor mimo greš: ta kraj je svet;
izpran krvi je mučeniške sled,
toda domisli strašnega se dne,
in mrtva skala rdeč požene cvet.

Tudi sledovi Shakespeara so v knjigi, in sicer na treh mestih: Posvetilo na knjigi »Romeo in Julija«, posvetilo na »Viharju« in končna izpoved o Shakespearu, večnem soncu in nabobu:

Med prsti teče mi njegov zaklad,
pa si domišljam, da sem sam bogat.

Vsa leta usodne svetovne vojne je Župančič živel s svojim ljudstvom, izpovedoval njegove proteste proti nasilju in krivici, spremljal njegovo pot na Golgoto ter izražal up v boljšo bodočnost. To poslanstvo nadaljuje še danes, ko poziva k tekmovanju za delo in obnovo. Takšen je pesnikov prispevek k sodobnemu tovarištvu.

50-letnica filma

V umetniško-industrijskem muzeju v Pragi je bila organizirana, ob priliki 50 letnice začetka filma izredno zanimiva razstava »50 letnica kinematografije«. Razstavo sta organizirala Češkoslovaški filmski urad in Državna filmska centrala. Obe ustanovi sta pripravili bogat dokumentaričen material, s katerim razpolagata.

Že od prvega dne je bilo zanimanje občinstva zelo veliko. V prvem mesecu je število obiskovalcev prekoračilo 50.000 oseb.

Razstava je urejena v več prostornih dvoranah, po časovnem redu tako, da si vsak posetnik postopama ustvari zgodovinski pregled o razvoju kinematografije.

Razstavna dvorana začenja z veliko risbo iz Altamirja. To je bil prvi poskus, da se dobi živa slika. Bizont je prikazan z dvojnimi nogami. Najprej so razstavljeni prvi, zelo preprosti »stroboskopi«, vrteči se valjarji in podobni pripomočki, ki z naglim vrtenjem povzročajo gibanje oseb.

Zanimiv je poskus Angleža Maybridgeja, ki je hotel filmati konje. Da bi ujel njihove nagle kretnje, je postavil v krogu 24 aparatov in napeljal od njih vrvico, katere je konj pri diru drugo za drugo pretrgal in spravil s tem aparate v pogon. Na ta primitiven način je bil filman vsak konjev gib.

Francozi so v tej stvari napravili takoj korak dalje. Tu vidimo poskus fiziologa Mareyja z njegovo fotografsko puško, s katero je ujel vse gibe ptic in ljudi. Zaradi boljšega ozadja in efekta slike je izbiral ozadje s temnimi ali svetlimi oblaki.

Tudi slavni T. A. Edison spada med filmske pionirje.

Prvi, ki je poskušal uveljavit projekcijo, je bil Francoz Raynaud s svojim »praxiskopom«, projekcijsko napravo, s katero je tri leta pred bratoma Lumiére organiziral v pariškem muzeju voščenih kipov predstave z risanimi, oživljenimi slikami. Tako je postal »oče filmske risbe«. V treh letih je obiskalo njegove projekcije 170.000 radovednih ljudi.

Brata August in Couisem Lumiére sta njegovo iznajdbo zamenjala s fotografijo in napravila sta prvi kinematograf, ki se je v kratkem času razširil po vsem civiliziranem svetu. 28. XII. 1895., pred 50 leti, se je zbralo v Parizu v kletni dvorani kavarne Grande Café na Boulevard des Capucines 35 mladeničev, ki jih je gnala radovednost, da bi videli »žive fotografije«. Brata Lumiére sta s svojo iznajdbo prepotovala vso Evropo. Prispela sta tudi v Prago in napravila predstave svojega prvega filma v lokalu »Saški dvor«. Oglasi iz tedanje dobe, ki navajajo program predstav s posebno pripombo, da traja predstava samo — deset minut, so tudi razstavljeni. Dve leti poznoje je bil napravljen prvi češki film od arhitekta J. Krizeneckega, z Lumiérevim aparatom in na njunem filmu. Naslednjih plakatov se stara generacija še spominja: to so plakati prvih praških kinov: Grand-Elektro-kinematograf, Jandačkov kino, Električno gledališče in drugi, v katerih so trajale predstave že po eno uro.

Od tedaj je šel razvoj filma s »filmsko naglico«. Slavna imena filmskih režiserjev

(Nadaljevanje na 5. strani)

Boris Laskin

Sestanek

Lena je sedela na balkonu. Bilo je vroče. Rahel pomladni veter je nihal veje dreves. Lepljivi zeleni listi so dišali po pomladi. Ta duh je bil nekaj posebnega in še prijeten povrhu. Lena se je trudila, da bi z roko dosegla najbližjo vejo, ki je molela čez mejo. Tedajci je opazila nenavaden sprevod. Spredaj je korakala njena mati, Vera Aleksejevna. Ob nji je tekla Iriška, Lenina petletna hčerka. Za babico in vnukinjo pa je pritiskala gruča otrok z domačega dvorišča.

»Kaj se je zgodilo, mama?« je raburjeno vprašala Lena.

Vera Aleksejevna se je ustavila, ukazala otrokom, naj umolknejo in rekla:

»Lenočka, videli smo Sergeja... Tam... Kako se že temu pravi? Poleg Brandenburških vrat. Stoji in se smeje.«

»Kako si rekla?«

Hrup iz otroških grl se je ponovil in celo povečal:

»Mama... Takoj pridem doli. Počakaj trenutek. Kar sem slišala, se mi zdi tako čudno...«

Odšla je z balkona na dvorišče, kjer jo je obsula kopa otrok.

Vera Aleksejevna se je sklonila k Iriški in jo pozvala:

»Iriška, povej, koga smo videli?«

»Mama«, je mirno spregovorila Iriška, z babico sem videla našega očka...«

»Koga si videla, praviš? Očka?«

»Da. Pri Nikitskih vratih...«

»Ne pri Nikitskih, marveč pri Brandenburških vratih je stal«, jo je prestregla Vera Aleksejevna.

»Iriška ima vendar prav«, se je tedajci oglasil mali Goša Orlov. „Kino, v katerem smo bili, je poleg Nikitskih vrat. In tam smo videli Iriškinega očeta...«

»Kakšen kino? Kakšna vrata? O čem vendar govorite?« je hitela izpraševati Lena.

»Kaj me ne razumeš, hčerka? Prihajamo naravnost iz kina, kjer smo gledali filmski žurnal o Berlinu. In videli smo na platnu našega Serjožo...»

Lena je tleskniła z rokami. Nekoliko minut pozneje je vsa zasopla stala pred kinematografsko blagajno. Šele tam se je spomnila, da je pozabila torbico z denarjem doma. Ni se mogla vrniti ponjo. Pomolila je glavo skozi blagajniško lino in spregovorila:

»Državljanka, bodite tako ljubezniva... Pozabila sem torbico z denarjem doma. Prosim, dajte mi vstopnico. Samo hitro, zelo se mi mudi...«

Blagajničarka ni razumela.

»Pridite pa na prihodnjo predstavo!« je rekla.

«Lahko je reči: pridite, ko pa se človeku tako silno mudi. Razumite moj položaj. Ne morem čakati. Čaka me moj mož major...«

„Kje vas čaka?«

»V Berlinu, pri Branderburških vratih...«

»Kaj v Berlinu?« se je zavzela blagajničarka in se odmaknila od line.

»Razumite, državljanka, to je v filmu. V tem filmu, ki ga predvajate pri vas...«

»Tako, tako. Zdaj seveda razumem. No, izvolite!«

Z dragoceno vstopnico v rokah je Lena odšla v dvorano. Predstava se je bila že začela in Lena je zasedla prvi prazen prostor.

Na platnu so se prikazale slike o naskoku na Berlin. Topovi so grmeli, mitraljezi — šklepetali. Po ulicah so tekali borci. Nato so se se prikazale izpraznjene hiše.

Slednjič je Lena opazila veliko zastavo nad poslopjem rajhstaga. Nato pa... Lena si je položila roko na grudi in srce ji je vroče zakovalo. Ob Brandenburških vratih so se razvrstile čete v pohod. Ob strani vojske je korakal njen mož Sergej. Da, to je bil on! Zdajci se je ustavil, si popravil ruto, se nasmehnil in krenil dalje.

»Joj!...« je vzkliknila Lena. „Serjoža!«

Občinstvo, ki je sedelo poleg nje, se je za trenutek zdrznilo in obrnilo glave proti ženski, ki je izustila ime. Lena pa je vstala in se pripravila, da odide. Četrt ure pozneje že bila doma.

»Mama!« je dejala Veri Aleksejevni. »Se enkrat pojdem v kino. Saj ga skoro nisem videla. Če izostanem nekoliko delj z doma, naj te to nikar ne vznemirja!«

Vrnila se je v kino, plačala blagajničarki dolg in kupila zdaj vstopnico za prvo vrsto. Trak se je začel odvijati — vse je bilo kakor prej. Sergej je korakal prav tako počasi in si prav tako popravil ruto.

Pri naslednji predstavi se je Leni zazdelo, da koraka Sergej nekoliko hitreje. Kljub temu ji je uspelo, da si je nekoliko natančneje ogledala njegov truden, vendar pa od sreče ožarjen obraz.

Po predstavi je zapustila dvorano. Pri blagajni je srečala blagajničarko, ki jo je povabila z ljubeznivim glasom:

»Državljanka, pridite jutri zopet. Prikazovali bomo vašega moža na platnu še ves teden.«

»Pridem, zagotovo pridem!« je hitela zatrjevati Lena. ko je odhajala. Bila je hvaležna za vse, kar je videla.

Zgodaj zjutraj je Lena prišla v laboratorij, kjer so bili že vsi obveščeni, da se Lenin mož pojavi v filmu. Maša Sorokina je gledala žurnal in povedala vsem, ki so jo hoteli poslušati, da film prikazuje majorja, Leninega moža pred Brandenburškimi vrati v Berlinu.

Ko je končala delo, se je Lena znova napotila v kino. Z njo vred je obiskala predstavo tudi skupina njenih tovarišic. Starejši laborant Kurtanov je kupil celo šopek češnjevega cvetja ter ga poklonil Leni z besedami:

„Vzemite ga, državljanka, saj vendar odhajate na sestanek!«

Ko se je Sergej pojavil na platnu, so Lenine tovarišice zaploskale, Kurtanov pa je tiho dejal:

»Glejte, Lenočka, kako se smehlja. Prav gotovo je ta trenutek mislil na vas...«

Ko se je predstava končala, so vsi pristopili k Leni in ji čestitali. Ona pa je gorela od sreče in vse se ji je zdelo na moč svečano. Domov se je vrnila pozno.

»Mama, zopet sem bila v kinu«, je rekla materi. Videla sem ga še enkrat.

»Tudi jaz sem ga šla še enkrat pogledat. Bili sva tam z Iriško«, je dejala Vera Aleksejevna. — Priznati moram, da se mi je zdel vedrejši kakor zadnjič.«

Lena se je nasmehnila.

»Draga mama, to je zgolj utvara. Saj veš, kaj je filmsko platno. Trak je trak. Sergej je na njem vedno enak, naša razpoloženja pa se spreminjajo, zato se nam zdi vsakokrat drugačen.«

»Lena, nikar ne govori meni! Saj veš, da poznam te stvari bolje kakor ti!«

Večer je bil neskončno dolg. Lena je spravila Iriško spat in odprla okno. Teman zrak je napolnil spalnico. Vera Aleksejevna je že spala. Lena se je preoblekla, položila listek na mizo in šla z doma. Na ulici je srečala upravitelja hiše Vasilija Vasilijeviča, ki ji je prožil roko z besedami:

„Lena Konstantinovna, danes sem bil v kinu in sem videl na platnu vašega moža. Krasno izgleda. Dovolite, da vam čestitam!»

»Hvala, je zajecljala Lena.

»Srečen sem, da moj najemnik dela red v Berlinu. Kaj pravite k temu?«

»No, no, že prav. Lahko noč!«

V kinu je blagajničarka pozdravila Leno kot staro znanko. Celo pošalila se je z njo, ko ji je rekla:

»Že dolgo vas ni bilo pri nas. Vaš mož je bil medtem že pri vseh predstavah. Zdi se, da je prišel, da bi vas srečal tukaj. Ko vas ni našel, pa je odšel.»

V vezi je Lena srečala kopo znancev. Tam je bila vsa družina Gorohovih iz hiše št. 3. Tudi Suvolovi so prišli. In končno se je za film pozanimal celo inštalater Jegor. Približal se je Leni, dvignil kazalec in rekel:

»Tudi jaz sem tukaj. Rad bi videl, kakšen je Berlin. Seveda me zanima tudi pojav vašega moža na platnu. Veste, poznal sem ga še kot majhnega dečka. Vedno je tičal doma, do te vojne. Zdaj pa je prišel daleč na tuje...«

Lena se je nasmehnila Jegoru. Stanovalci iz sosednih hiš so jo veselo pozdravljali in Leni se je zdelo, kakor da je prišla na premiero, kjer igra njen mož glavno vlogo.

Predstava se je razvijala normalno. Ko pa se je prikazal na platnu pred Brandenburškimi vrati Sergej, je po dvorani zaoril vzklik inštalaterja Jegora.

„Pozdrav Sergeju Kapitanoviču!«

Ljudje so udarili v smeh, sosedi Lene pa so zaploskali.

—oo—

Letalo, s katerim se je Sergej pripeljal domov, je pristalo na moskovskem letališču, ko še ni bilo mraka. Sergej je hotel pohiteti domov naravnost z aerodroma, pa si je spotoma premislil. Sedel je v džip in se odpeljal v Dom Rdeče vojske, kjer je obiskal znanca podpolkovnika. Potem se je okopal, obril, oblekel bluzo z odlikovanji ter se odpravil domov.

Prekoračil je prostrano dvorišče in pohitel v tretje nadstropje. Pri vratih je pozvonil. Odpret mu ni prišel nihče. Zvonil je ponovno. Tedajci se je pojavila na pragu Lenina soseda Sofija Mihajlovna. Pogledala je majorja, ga spoznala in glasno vzkliknila od iznenadenja.

»Dober večer. Sofija Mihajlovna«, je dejal major Sergej. »Kje je moja družina?«

»Gospod major, dobrodošel. Menda so vsi doma — Lene...«

Sergej je stopil v sobo, se sklonil nad posteljo Iriške in se ozrl na ležišče z Vero Aleksejevno. Na mizi je bil listek s pisavo Lene in z besedilom: «Mama, odšla sem v kino na sestanek s Sergejem. Če me ne bo domov, pomeni to, da sem ostala pri zadnji predstavi.«

Sergej je planil na hodnik. Ponovno je prečital listek, ki ga nikakor ni mogel doumeti, kajti ni mu šlo v glavo, za katerega Sergeja gre. Sofija Mihajlovna mu je naposled raztolmačila, kdo je omenjeni Sergej.

«Torej je Lena odšla v kino pri Nikitskih vratih?»O se je zavzel. «Lepo! Torej tam prikazujejo mene na filmskem platnu!«

Pospešil je korake in stekel v kino.

»Prosim vstopnico!«

Blagajničarka je dejala:

»Zadnja predstava se je že začela.«

»Nič ne de«, je rekel. Dajte mi vseeno vstopnico.«

Blagajničarka je pomolila glavo skozi lino in se silno začudila.

»Kaj vam je?« je vprašal major.

»Saj to je... saj to ste vendar vi!«

In mu je pomolila vstopnico pod nos.

Sergej je stopil v zamračeno dvorano ravno v trenutku, ko se nasmehne na platnu in si popravi ruto.

Z zvedavostjo si je vtisnil v spomin svoj lik, potem se je jel ozirati naokrog, napenjajoč oči, da bi odkril med gledalci svojo ženo. Lena je sedela v tretji vrsti poleg inštalaterja Jegorja, ki se je zaradi družbe odločil, da prisostvuje še eni predstavi.

»Zdaj je konec Jegor«, je dejala Lena in se nagnila k inštalaterju. Jegur pa je spal, in Lena ga je morala dregniti v komolec, da se je prebudil. Ko je odprl oči, pa se mu je zdelo, da doživlja čudež. Pred njim je stal živ in resničen Sergej Kapitanovič. Kako je živ stopil s platna med ljudi?

Jegor je stresel z glavo ter zakričal:

»Zdelo se mi je da sanjam...«

Nato je obrnil oči naprej in prebledel. Tudi Lena je obrnila glavo in zavrisnila... Nekaj korakov pred njo je stal njen Sergej.

»Serjoža!...« je vzkliknila in planila k možu.

V dvorani se je dvignil hrup. Ljudje so začeli od vseh strani iztegovati roke in jih prožiti kar v prazno. Jecljali so čestitke, nekdo je vzkliknil celo »Ura!«

Lena kar ni mogla zapopasti, kaj se je zgodilo. Stopala je vstric Sergeja, ne da bi odmaknila oko od njega in ne da bi izpustila njegovo roko.

Jegor pa je stopal na čelu obiskovalcev predstave ter na vprašanja, kaj se je zgodilo. odgovarjal mirno in svečano:

»Državljani, kar naprej! Nič posebnega se ni zgodilo. To je čisto navadna stvar. Mož je stopil s platna in našel pot k svoji ženi. Ne čudite se, pojdite mirno svojo pot...«

Istrske žene in dekleta so pozdravile mednarodno komisijo oblečene v narodnih nošah. V Istri se je narodno oblačilo ohranilo do današnjih dni in je zgovoren dokaz za to, da je prebivalstvo Istre po ogromni večini slovansko.

Zastave, pisane noše in pomladansko cvetje. To je bila slika, ki je člani komisije nebodo nikdar pozabili.

„Zapadna civilizacija“ in usmiljeni vitezi

«Obsojenca posadijo na stol, roke mu zvežejo na naslonjalo, zvežejo ga za truplo in noge. Okoli vratu mu zavijejo obroč iz vrvi, skozi katerega potegnejo leseno palico. Posebna naprava drži glavo obsojenca pokoncu. Rabelj obrača palico in s tem zožuje postopoma vrv. Smrt nastopi zaradi zadavljenja...»

To je opis smrtne obsodbe na način, ki je bil zelo v rabi vsrednjem veku in ki so ga obnovili v zaporih generala Franca: Trije borci za demokracijo so bili tako ubiti v zaporu Alcala de Henares.

V zapadni polobli štejejo «kolumbovi vitezi» 600.000 članov. So katoličani, verni starim tradicijam. Metode in obredi te organizacije spominjajo na Ku-Klux-Klan. Ameriški in kanadski člani organizacije so poslali predsedniku Trumanu telegram s protestom proti «načinu ravnanja zoper Francovo Španijo».

Nadaljevanje s 4. strani

zadnjih tridesetih let so oživljena z velikimi fotografijami iz posameznih prizorov iz njihovih filmov. Tu so prizori iz prvih velikih filmov Asty Nielsenove, Charlie Chaplina, potem novejših: Fairbanksa, L'Herbierja, Renoirja, Claira, Lubitsha, Eisensteina, Faydera, Korde; Pudovkina, Dovženka, itd.

Vsa ta imena spominjajo na slavno režisersko tradicijo, ki tudi danes ni prekinjena. Od njih so se učili mlajši, ki vodijo sodobno filmsko režijo in produkcijo.

V eni izmed dvoran so razstavljene arhitektonske umetnine in modeli za gradnjo zgodovinskih dvorcev, notranje opreme pri snemanju zgodovinskih filmov, kakor je najnovejši film: »Rozina Sebranec«. Tu najdemo vse moderne pripomočke za snemanje filma: garderobo, šminke, pohištvo, razsvetljavo. Nasproti je prikazana slikovita celotna shema s karikaturnimi porcelanskimi figurami o vsej filmski produkciji. Tu je vse, počenši od pisca, režiserja, igralcev, orkestra, umetne razsvetljave, pa do laboratorija, »šnitov«, sinkronizacije, cenzure in javne predstave.

Predzadnja razstavna dvorana je posvečena risanem filmu. Pokazano je, kako se snema popularni »Micky Mouse«, mornar »Popaj«, »Snegulčica« in drugi. Za posebnimi mizami sede risarji in izdelujejo risbe pred občinstvom, da bi tako seznanili ljubitelje, kako nastajajo te risane iluzije.

Odtod se pride v stekleno celico z moderno projekcijsko kinsko aparaturo. Na sprednji strani kabine je temna sobica, kjer se obiskovalci ustavijo, da bi videli predvajanje kratkih filmov ali novih vesti iz vsega sveta.

Film postaja izraz naše dobe in sestavni del našega vsakdanjega življenja. Dandanes je vloga filma v javnem življenju neovirana in nenavadno odločujoča. To misel je najboljše izrazil predsednik dr. E. Beneš z besedami: »Če je kaj zrelo za podržavljenje, potem je to film.«

Po: M. P. — Martinčič Ivo.

GOSPODARSTVO

O pravilni obdelavi zemlje

Mnogi naši kmetje so še vedno prepričani, da zadostujejo za pravilno obdelavo zemlje le pridne roke in dobro orodje. Tem ljudem lahko rečemo in dokažemo, da so na krivi poti. Zemlje ne smemo smatrati za mrtev material, poglobiti se moramo v proučevanje te navidez brezoblične mase in čudili se bomo nad odkritjem čudovitih funkcij, ki se v njej odigravajo.

Plasti zemlje in humus

Predvsem moramo razlikovati dolenjo plast zemlje, ki je nastala zaradi razkrajanja raznih rudnin in kamenja (ilovica, peščenec, oziroma zmes enega in drugega) in gorenjo plast rodovitne obdelane zemlje. Ta nas najbolj zanima! Ta plast zemlje je več ali manj temne barve zaradi večje ali manjše količine črnice — črne zemlje takoimenovanega »humusa«. Ravno ta črnica »humus« je zelo važna pri obdelovanju zemlje in s tem v zvezi pri prehrani kulturnih rastlin sploh. Humus nastaja zaradi razkrajanja organskih snovi (odpadlo listje, skorja, hlevski gnoj, umrle živali itd.). Od večje ali manjše količine »humusa«, ki je v obdelani zemlji, je odvisna rodovitnost te zemlje. Humus izboljšuje fizično, kemijsko in biološko vse vrste orne zemlje. Težko ilovnato zemljo izboljšuje humus na ta način, da postane bolj rahla in se laže obdeluje. Čim več humusa ima peščena zemlja tem več lahko vpija in hrani vlage. Zemlja postane tako bolj odporna proti škodljivemu vplivu suše v poletnem času, rastline pa potrebujejo v času, ko najmanj dežuje, največje količine vode.

Humus vpija do 150% svoje lastne teže vlage iz zraka; ko je nasičen, hrani vodo kakor goba. To je posebno za naše plitve kraške zemlje zelo važna ugotovitev, in prav zato se na Krasu toliko priporoča gnojenje s hlevskim gnojem, zeleno podoravanje in razna druga kmetijska opravila, ki imajo namen obogatiti suho peščeno zemljo z večjimi ali manjšimi količinami organskih snovi.

Presnavljanje hranilnih snovi v zemlji

Važnost humusa pa ne leži samo v tem, kar sem omenil, kajti humus ne vpija samo vode nego tudi rudninske snovi (apno, fosfor, kalij, dušik), brez katerih rastline ne morejo živeti. V suhi peščeni zemlji, kateri primanjkuje humus, izpere voda omenjene hranilne snovi in rastline stradajo, pešajo in nazadnje poginejo. Važen je tudi humus pri presnavljanju hranilnih snovi v zemlji. To presnavljanje vršijo razna, s prostim očesom nevidna bitja, tako imenovane bakterije, ki najdejo ugodne pogoje za svoj razvoj le v humusu. Ta daje tem živim bitjem dovolino količino hrane, vlage in gorkote, potrebne njihovemu razvoju. Teh nevidnih bitij je v zemlji na milijarde. Njihove funkcije so zelo različne. Vemo na primer, da je dušik glavna hranilna snov vsem kulturnim rastlinam: dodajamo ga zemlji s hlevskim gnojem ali z raznimi dušičnimi umetnimi gnojili (apneni dušik, amonijev sulfat, čilski soliter itd.).

Dušik, ki je v omenjenih gnojilih, pa ne vsrkavajo rastline kar tako enostavno: mora se prej v zemlji predelati v bolj enostavne snovi, presnavljanje vršijo bakterije. Med vsemi bakterijami so najbolj važne »nitrifikacijske«, t. j. tiste, ki razkrajajo dušik v hlevskem gnoju tako, da ga rastline lahko vsrkavajo po svojih koreninah. Bakterije presnavljajo tudi apneni dušik v bolj enostavne spojine.

Zelo koristne so tiste bakterije, ki živijo na koreninah stročnic, kakor so na primer fižol, grah, detelja, lucerna. Te bakterije izkoriščajo dušik direktno iz zraka (asimilacija zračnega dušika).

Globoko jesensko oranje

Da je gnojenje v poljedelstvu važno, smo že govorili, toda brez dobrega, pravočasnega in času primernega obdelovanja zemlje, izgubi tudi pravilno gnojenje svoj učinek. Naši kmetje imajo n. pr. to slabo navado, da orjejo njive tik pred setvijo ali sajenjem kar ni pravilno. Zemlja mora biti zorana nekaj tednov pred setvijo. Na ta način se brazde bolj razkrajajo in plevelne rastline, ki vzklijejo še tik pred setvijo, lahko uničijo z dobrim branjajnjem. Zemljišče, katero mislimo zasaditi spomladi, moramo že jeseni globoko preorati, posebno strnišče (jalove njive). Zemlja se preko zime pod vplivom mraza razkroji in razpade ter postane tako bolj pripravna za takoimenovano kulturno (površno, plitvo) obdelavo spomladi. Jeseni zorana zemlja vpija več vlage in postane pravo skladišče (rezervoar) vode rastlinam ki potrebujejo v poletnem času veliko količino vode, posebno pri nas na Krasu, ko v času, ki je za razvoj rastlin najbolj kritičen, ne dežuje večkrat tudi dva do tri mesece.

Za jare posevke krompir in koruzo, je važno, da globoko izoriemo zemljo že jeseni, zato ker se tik pred setvijo globoko zorana zemlja preveč izsuši; če namreč ne dežuje pravočasno (kakor je to skoro redno na Krasu), lahko rastline v prvem razdobju svojega razvoja ostanejo brez potrebne vlage.

Z globokim oranjem tudi dosežemo, da se rastlinske korenine bolj razvijajo in sežejo globoko v zemljo ter tako izkoristijo hranilne snovi, ki bi se po večini izgubile v doljnih plasteh neobdelane zemlje. Korenine in že omenjene bakterije potrebujejo zraka, a tega je temveč v zemlji, čim bolje je obdelana.

Poletna opravila na obdelani zemlji

Poletna opravila na obdelani zemlji, kakor okopavanje, osipanje, pletje, brananje, so neprecenljive vrednosti za razvoj vseh kulturnih rastlin. Omenili smo, da z globokim oranjem jeseni preskrbimo zemlji velike zaloge vode; važno pa je, da se ta voda ob letni suši ne razgubi, posebno na Krasu.

Vrtnarji v tržaški okolici pokrivajo posevke s slamo, listjem itd., da preprečijo prekomerno izhlapevanje. To hvalevredno in zelo uspešno delo je mogoče izvesti le v vrtnarstvu, za našega kmeta pa naj veljajo naslednja pravila:

1. Poleti po dežju se napravi na zemeljski površini skorja, zemlja razpoka in po tej skorji in razpokah izhlapeva velika količina vlage. Če pokrijemo skorjo in razpoke s tanko plastjo rahle zemlje, preprečimo izhlapevanje kakor z listjem in slamo.

2. Z brananjem v zgodnji pomladi in s plitkim obdelovanjem, se na primer žitaricam prepreči izhlapevanje, obenem pa se uničujejo škodljive plevelne rastline, ki vsrkavajo iz zemlje vlago in hranilne snovi, namenjene kulturnim rastlinam.

3. Iz razloga boja proti suši bi morali naši kmetje v suhi peščeni zemlji opustiti obilno okopavanje krompirja in koruze, ker skozi dvignjeno zemljo laže prodira zrak in zemljo suši.

4. Takoj po žetvi moramo strnišče plitko preorati. Tako preprečimo izhlapevanje vlage in zemlja obogati na humusu.

Dr. Franjo Juriševič

Obnova v Jugoslaviji

Najnujnejše so bile železnice. Okupator je nekaj tisoč kilometrov proge uničil s posebnimi plugi, ki so razsekali vse železniške pragove in uničili tračnice. Samo pragov je bilo treba na stotisoče. Na stotine je bilo porušenih železniških mostov (med njimi vsi veliki mostovi), za začasne mostove pa često še žebljev ni bilo in je bilo potrebno zbrati in popraviti najprej stare žeblje. In kot so manjkali žeblji, je manjkalo vse drugo. Vse te težave pa so premagali delavci, zbrani v delovne brigade, ki so tekmovale med sabo podnevi in ponoči, samo da so z zagrizenim navdušenjem izvršile naloge, ki so si jih postavile. S pomočjo vojske, mladine, zbrane v delovne ekipe in brigade, in s prostovoljnim delom ljudi dotičnih krajev so delavci dosegli, da je že septembra, dobre tri mesece po osvoboditvi glavni del jugoslovanske železniške mreže deloval. V tem popravilu prog so naloženi milijoni in milijoni delovnih ur, v veliki meri prostovoljnih. Samo za del liške proge od Ogulina do Gospića je bilo n. pr. potrebnih 480.000 pragov in skoro 4 milijone kg koloseškega materijala.

Poleg prog pa je bilo treba vzpostaviti še signale, telefon, telegraf, postaje, postajne naprave in sto drugih stvari. In na teh progah vozijo vlaki sestavljeni iz lokomotiv in vagonov, ki jih je bilo treba šele popraviti. In da jih je bilo mogoče popraviti, je bilo potrebno dvigniti iz ruševin železniške delavnice in stroje. Delavnice so tekmovale med sabo — katera bo preje obnovljena, katera bo popravila več vagonov, več lokomotiv, katera bo delala hitreje, katera bo dala več prostovoljnih ur za obnovo zemlje. Uspeh — v mesecih od julija do oktobra je bilo popravljenih v razmeroma malih in slabo opremljenih železniških delavnicah, od katerih nekatere še strehe niso imele, 13.714 vagonov in 420 lokomotiv. Že septembra doseže obnovljeni železniški promet čez 84.000 tovornih vagonov.

Že 1. oktobra lanskega leta se vrši ves železniški promet po načrtu, ki je bil lani izdelan za vsak mesec, letos pa obsega lahko že daljšo dobo. Načrt je omogočil, da se izkoriščajo vagoni mnogo bolje kot pred vojno, ko so vagoni popotovali, kakor so pač prihajala privatna naročila. In načrt se tudi izpolni — **decembra je dosegel tovorni promet okrog 140.000 vagonov, to je skoro 20.000 vagonov več, kot pred vojno.** Poleg prevoza blaga, ki je v jesenskih mesecih oživel, je bilo treba izvršiti lansko jesen in zimo še prevoze demobiliziranih borcev in prevoze kolonistov v nove naselbine.

Istočasno z obnovo železnic se je vršila obnova cest in cestnega prometa, pri čemer je bila najvažnejša naloga obnoviti porušene mostove. Vseh 13 velikih železniških mostov predvojne Jugoslavije je bilo uničenih in od 2.081 srednjih in manjših železnih ali zidanih mostov je bilo uničenih ali težko poškodovanih 1.685. Veliki hriboviti predeli so bili ob koncu vojne brez vsake večje prometne zveze in v teh krajih so ljudje stradali. Obnoviti cestne zveze je pomenilo za te kraje rešiti jih stradanja. Obenem z vzpostavitvijo mostov in cest pa je bilo treba za preskrbo teh krajev osnovati še nekaj novega — kamionski promet, in to mnogo večji kamionski promet, kot je obstojal pred vojno, ko ti hriboviti kraji niso bili opustošeni in so imeli vprežno živino. Urediti kamionski promet pa je pomenilo izučiti šoferje, mehanike, osnovati skladišča in popravljalnice. In je šlo — do zime, ko postanejo veliki hriboviti predeli Bosne Črne gore in Dalmacije neprehodni za nekaj mesecev, je bilo v teh krajih že toliko hrane in potrebščin, da so bile najnujnejše potrebe zadovoljene.

Da so stekle železnice, da so stekle tovarne, da je sploh steklo gospodarstvo, je bil potreben premog, **je bilo potrebno ogromno premoga.** Ni bilo lahko. Tudi v poplavljenih in opustošenih premogovnikih je manjkalo vse — od delovne sile (ob osvoboditvi je bilo v rudnikih le 20—30% predvojnega števila delavstva), manjkalo je orodje, stroji, ki so bili skoro vsi poškodovani, če že ne uničeni, manjkal je jamski les in manjkali so eksplozivi. A tudi tu je šlo in še kako! Marsikje so rudarji z vedri in ročnimi črpalkami šli na črpanje vode ter od doma prinesli orodje, s katerim so odstranjevali ruševine. Delavci so se oprijeli študija, da so se lahko lotili popravljanja strojev. Delavci v Kreki in še ponekod so n. pr. brez eksplozivov dobivali premog. Povsod so strokovno izkušeni rudarji vežbali mladino, povsod uvedli prostovoljne nadure, povsod uvedli delovne norme in jih skušali prekositi; vsi rudniki so se pozivali na tekmovanja. Že avgusta so premogovniki dosegli 69% predvojne proizvodnje; danes je večina rudnikov že prav blizu predvojne proizvodnje in upati je, da jo bo letos dosegla in presegla. In v tem bo Jugoslavija edina v Evropi!

Že lani v jeseni je bila Jugoslavija ena izmed dveh ali treh držav v Evropi, kjer ni stala nobena industrija radi pomanjkanja premoga (ne računajoč koksa). Da, v **Jugoslaviji delajo danes vse tovarne,** razen onih, ki jih je okupator povsem uničil; nekatere ne delajo s polno kapaciteto, ker so navezane na inozemske surovine, ki še niso prišle. Tovarne delajo, ker so delavci in tehniki popravili vse, kar je le bilo z domačimi sredstvi mogoče popraviti. Popravili so marsikaj, kar je izgledalo nemogoče popraviti, popravili so stroje, ki so jih prej že zavrgli in to popravili marsikje izven rednih delovnih ur.

Vse delavstvo je zajela volja do ustvarjanja. Odnos delavca do dela, do stroja, do tovarne, do proizvodnje se je spremenil. Točneje rečeno se je obrnil. **Tovarna za jugoslovanskega delavca ni več kraj, kjer ga izkoriščajo;** tovarna je kraj, kjer delavec skupno s svojimi tovariši, skupno z vsem delavstvom in skupno z vsem delavnim ljudstvom Jugoslavije ustvarja svoje bodoče blagostanje. In pri tem ustvarjanju se hoče vsak delavec in vsaka tovarna čim bolj izkazati, hoče izdelati čim več. Ne samo čim več, ampak tudi čim bolje, to je čim hitreje, s čim manjšo uporabo materijala, čim ceneje. Temu namenu služi splošno uvajanje delovnih norm, t. j. določevanje povprečne naloge, ki jo naj izpolni delavec določene stroke ali delavec pri določenem delu v odrejenem času. Norme, ki so bile pred vojno v jugoslovanski industriji bolj redka stvar, služijo danes vsakemu delavcu, da presodi uspeh svojega dela, ga vzpodbujajo, da svojo storitev poveča in izboljša, in sicer ne da jo poveča **s podaljševanjem delovnega časa, temveč,** da jo izboljša z izpopolnitvijo svoje delovne tehnike.

To povečanje storitve dela — to je naloga, ki so si jo postavili poleg delavcev tudi kmetje in uradniki, vse delovno ljudstvo Jugoslavije. Ta uspeh naj se doseže v splošnem tekmovanju, ki se je pričelo letos pozimi, ki bo trajalo šest mesecev in ki ga imenujemo prvomajsko tekmovanje. Tekmujejo med seboj delavci v istem oddelku, tekmujejo med sabo oddelki posameznega podjetja, tekmujejo med sabo podjetja, tekmujejo skupine podjetij. Isto je v uradih — med sabo tekmujejo uradniki, odseki, uradi. In isto je na vasi — med sabo tekmujejo kmetje, vasi, okrožja. Vsi z enim ciljem: da povečajo uspeh dela, da zboljšajo način dela. Vsak posameznik si v tem tekmovanju postavi cilj, ki ga hoče doseči, vsak oddelek, vsak obrat, vsaka stroka si postavi naloge, ki jih hoče izpolniti.

V industriji skušajo izpopolniti stroje, izpopolniti tehniko njihovega izkoriščanja, doseči prihranke v surovinah, materijalu in gorivu, znižati proizvodne stroške, čim bolj izpopolniti delovno disciplino, spopolniti tehnično znanje, usposobiti nove strokovne kadre.

Masovno tekmovanje v industriji ima vse večji namen kot samo povečati produktivnost dela. Postavljanje proizvodnih nalog v obratih in strokah prehaja v postavljanje gospodarskih načrtov za posamezne stroke in za vso industrijo. **Danes ima že vsa jugoslovanska industrija svoje proizvajalne načrte in jih tudi izpolnjuje.** Izpolnjuje zato, ker ti načrti niso postavljeni v zraku, ampak temelje na volji in požrtvovalnem delu ljudskih množic, ki tvorita temelj načrtnega gospodarstva. Izpolnjevanje gospodarskega načrta v industriji pospešuje dalje vrsta drugih ukrepov — uvedba enotnega knjigovodstva, ki je pogoj za točno računanje proizvajalnih stroškov v industriji in za primerjanje proizvajalnih stroškov raznih podjetij. Dalje omogoča načrtno gospodarstvo v industriji poenotenje jugoslovanskega kreditnega sistema; vse glavne banke so prišle v državni gospodarski sektor in razdeljujejo kredite v smislu gospodarskih potreb, ki so določene v gospodarskem načrtu, ne pa več po špekulativnih vidikih privatnega gospodarstva, ki je s pomočjo bank uničilo pred vojno marsikatero tovarno.

(Sledi).

Kolonat v Brdih

V zadnji številki (v članku »Tudi briški kolon čaka na pravico«) smo objavili tudi ime veleposestnikov bratov Rutarjev iz Cerovega.

Na podlagi vesti, ki smo jih prejeli pozneje, ugotavljamo z veseljem, da očitek, ki je bil objavljen v članku, ni upravičen.

Uredništvo.

Kmetijski nasveti

VPRASANJE:

Na mojih črešnjah, češpljah in jablanih že več let opažam, da ima listje na gornji plati mehurje, ki so na drugi strani lista prevlečeni z neko sivkasto-belo plesnobo. Listje je ob enem nekam mesnato, debelo in krhko. Tudi na breskvah sem že opazil to bolezen. Češplje pa povrh tega zarodijo namesto normalnega sadu vrsto podolgastega, sadja, katerega nazivamo «rožički».

ODGOVOR:

To je «kodravost» katero povzročuje majhna glivica nazvana «exoascus». Ta bolezen je že uničila cele nasade breskev, tako da nekateri mislijo, da ne bo več mogoče gojiti tega dragocenega sadja v nekaterih krajih. Tudi na jablanah, hruškah in češpljah povzroča ogromno škodo. Proti tej bolezni se je obneslo zimsko škropljenje (januarja, februarja) s 3% raztopine modre galice in apna (bordoška brozga). S tem škropljenjem uspešno pobijamo škrlup, rjo, (rdeče madeže na listju jablan) smoliko in še druge škodljive glivice. Z enim udarcem ubijes več muh in prav na to moramo največ paziti pri škropljenju. Če bi hoteli vsako bolezen in vsakega škodljivca posebej zatreti, bi bili stroški tako veliki, da se škropljenje sploh ne bi izplačalo!

Vsak razumen sadjerejec pa mora dobro vedeti v katerem letnem času je najbolj priklađno škropiti in s kakšnimi sredstvi, da z enim samim kombiniranim škropilom uničimo več vrst škodljivcev. Tako škropimo na primer v zimskem času (december-januar) sadno drevje z žvepleno-apneno ali kalifornijsko brozgo. To je zelo uspešno sredstvo za pobijanje jablanovih in hruševih bolšic, listnih pršic, mahu, lišaja, kodravosti brezovega lista, jablanovih presni in nekaterih drugih glivičnih bolezni.

Dr. J. K.

Odgovarjamo našim ženam

Vprašanje: Zelo sem se razveselila, ko sem čitala v našem »Ljudskem tedniku«, da otvarjate rubriko za vprašanja in odgovore. Dovolite mi prosim, da tudi jaz povprašam za nasvet v naslednji težki zadevi:

Imam poldrugo leto starega sinčka, ki pa še ni shodil in tudi ne zgleda, da bi v doglednem času. Ko ga postavim na nožice, mu v kolenčkih kar klecnejo. In tudi drugače je otrok slaboten in ne tako živahen, kakor so drugi otroci. Zdravnik pravi, da je rahitičen, a drugače zdrav otrok. Točno sem izpolnjevala njegova navodila glede sončenja in prehrane, a se mi zdi, da se otrok kar ne gane, da je vedno enak. Zelo sem obupana. Prosim bralke tega lista, če mi more katera kaj svetovati, kaj naj ukrenem, da bi se moj otrok začel razvijati, kakor je potrebno. V naprej najprisrčnejša hvala.

Marija.

ODGOVOR

Draga tovarišica Marija! Nekoč sem čitala v nekem listu da mora človek izpremeniti, popolnoma vse, kar tvori njegovo življenje, če si hoče temeljito popraviti zdravje. Spremeniti je treba zrak, sonce, vodo, hrano in v polni meri uživati jedi, ki so posebnost tistega kraja, kamor smo se zatekli. Kdor ni navajen na vino, ga mora za časa zdravljenja popiti vsak dan do pol litra. Uspehi takega zdravljenja so se izkazali kot sijajni. Poslušajte me in ravnajte se po mojih navodilih: Če živite pri morju, odidite z otrokom vsaj za en mesec proč od morja. Če živite na deželi, pojdite z otrokom k morju. V toplih dneh naj bo otrok kar ves dan na soncu s klobučkom na glavici. Spi naj v senci blizu sonca. Otrok mora biti čisto nag, ker drugače sonce nima učinka. Poleg otroka posadite posodo tople vode in pustite da otrok po njej čofa. Počasi bo otrok začel sam vstajati, ker bo silil v vodo. V vročih dneh ga posadite v vodo in ga pustite v njej, dokler mu prija. Voda, zrak in sonce, to so najvažnejši činitelji našega zdravja. Posebno pozornost posvetite prehrani. Zjutraj naj dobi otrok kako sadje, ali samo sok; kmalu nato pa kako kašico z mlekom in sladkorjem, nato pa še požirek mleka ali bele kave. Dopoldne dajte otroku košček kruha z maslom in marmelado, opoldne jé lahko z ostalimi, samo da mu posebej pripravite zelenjavo z maslom ali oljem. Po kosilu zopet skodelico mleka. Popoldne je treba že kaj boljšega. Jajce z rumenjakom in sladkorjem pa košček kruha z maslom in nato še požirek mleka, vse to bo otroka zelo okrepilo. Zvečer naj dobi otrok zopet kako kašico, morda iz koruzne moke, naj se še malo poigra in spat.

Poleg vsega tega naj dobi otrok vsak dan sadni in zelenjadni sok. Vse vrste sadja in zelenjave vsebujejo sokove. Sadje očistimo, operemo in stisnemo skozi krpico. Kako zdravilen je sok rdeče pese, rumenega korenja, raznih buč in celo kumar! Preden pa prične otrok s takim zdravljenjem, ga stehtajte in mu dobro preglejte zobovje. Že po enem mesecu takega zdravljenja boste opazili, kako je postalo dlesno rožnato in kako rinejo zobčki iz čeljusti. Otrok se bo začel rediti, nožice ne bodo več klecale. Imeli boste nepopisno zadoščenje. Ko se boste po enem mesecu vrnili domov, nadaljujte s kopanjem, sončenjem in tako prehrano, kakor sem vam jo naznačila. Če resnično ljubite svojega otroka, vam bo to delo samo v veselje in ne v breme. Prilagam temu pismu tudi nekaj navodil za pripravo raznih otroških kašic in prosim uredništvo «Ljudskega tednika», da jih objavi, morda bo z njimi ustreženo še kaki drugi skrbni materi.

Recepte za kašice bomo priobčili v naslednji številki.

—o—

Vprašanje: Lepo prosim, da bi tudi meni odgovorili na sledeče vprašanje: Sem šivilja in me zelo zanima, kakšna je moda v Rusiji. V časopisih sem čitala, da pridelujejo tam nove vrste bombaža v raznih barvah. Rada bi vedela, če je ta tkanina primerna tudi za ženske obleke in če jo bomo kdaj dobili tudi k nam.

Vera — Trst.

ODGOVOR:

Kakih posebnih modnih listov iz Rusije nimamo. Po slikah v raznih revijah, v filmih ali pa po oblekah, ki so jih imele na sebi ruske žene, ki so lansko poletje obiskale Jugoslavijo, lahko ugotovimo, da se njihova moda od naše ne razlikuje. Pač pa opažamo v njihovih oblekah precej več resnosti in dostojnosti, kakor jo je bilo v naših pred vojno... Bolj pa kakor kateri koli drugi narodi, spoštujejo in ljubijo v Rusiji svoje čudovito lepe narodne vezenine, ki jih uporabljajo na moderniziranih krojih svojih narodnih noš. To je najznačilnejša poteza ruske mode!

Iz naravno barvastega bombaža izdelujejo v Rusiji tudi ženske obleke. Novodobni barvasti bombaž pridelujejo v rožasti, zeleni, rjavi in limonini barvi. Tkanina je fina in barva ne obledi ne pri pranju ne na soncu. Do sedaj smo imeli bombaž samo v eni, nebeljeni beli barvi, iz katerega so izdelovali vsem znano «rjavo kotonino». V tovarnah so potem tako tkanino barvali v različne barve in vzorce. V Sovjetski zvezi pridelujejo sedaj naravno barvasti bombaž, na katerega je treba natisniti samo vzorec.

Kmalu po vojni je Sovjetska zveza sklenila trgovinsko pogodbo z Avstralijo za izvoz tkanine iz barvastega bombaža, toda s pridržkom, da ga bo poslala samo toliko, kolikor ga bo preostajalo na domačem trgu. V letih strahotne vojne so se morale žene Sovjetske zveze odreči tudi potrebnim oblekam. Zato skrbijo sedaj, da najprej zadoste domačim potrebam, potem pride šele na vrsto izvoz.

V Avstraliji je izzvalo rusko blago veliko navdušenje. Poleg enobarvnih vzorcev so dobili tudi vzorčasta blaga, na katerih je že označen kroj obleke in sicer tako, da ni nikakih odpadkov. Na enobarvnih tkaninah pa je poleg kroja še vzorec ruske narodne vezenine za ovratnik, pas in žepe. Tako obleko si sleherna žena lahko sama sešije z najmanjšim trudom. Pri oblekah za majhne deklice je poleg kroja za obleko naznačen še kroj za čepico ali klobuček iz enakega blaga.

Ko bo V Sovjetski zvezi povsem zadoščeno velikim domačim potrebam, potem pridemo gotovo tudi mi na vrsto, da dobimo kaj od njihove «bogate mize»!

Zdravnik svetuje

Dr. Hlavaty Robert:

O OPEKLINAH

Opekline predstavljajo poleg ran najnavadnejše poškodbe telesne površine. Gre ne samo za opekline v pravem pomenu besede, temveč tudi za take poškodbe, ki jih povzročajo najrazličnejše kisline in splošno jedke kemične snovi, kakor soda, lug, žveplena kislina, dušična kislina in druge. Ene in druge poškodbe srečamo pogosto kot prave obratne nezgode, ki jih utrpijo delavci v delavnicah in tovarnah in dobro je, če vemo, kaj nam je v slučaju nesreče storiti.

Opekline so poškodbe kože in podkožnega tkiva, ki jih povzroči plamen, razbeljeno železo, vrela voda itd. Delimo jih po resnosti na opekline I. stopnje, ko je koža zaradi učinka vročine rdeča, II. stopnje, ko se na koži tvorijo mehurji in III. stopnje, ko gre za pravi razkroj kože in podkožnega tkiva.

Resnost opekline ni soditi po stopnji temveč po razsežnosti. Lažja, a razsežna opeklina je za življenje bolj nevarna kot manjša z globljo okvaro telesne površine.

Pri opeklini se namreč koža in podkožno tkivo spremeni v telesu nevarne beljakovinske strupe, zaradi česar pride do prave zastrupitve telesa in pešanja delovanja srca.

Kaj nam je storiti v nesreči? Če se komu vname obleka, ga moramo poleči na tla za to, da mu plamen, ki gori navzgor ne ožge lica in zato, da se zaradi dima ne zaduši. Pomagati je treba hitro in hladnokrvno. Gorečega je treba naglo zaviti po možnosti v mokro odejo ali politi z vodo. Opečene dele kože moramo označiti. Previdno moramo odstraniti s pomočjo mlačne vode dele blaga, ki bi se držali opečene kože. Ponesrečenca moramo postreči s sredstvi, ki podpirajo krvni obtok in to je močna črna kava ali konjak. Od zdravnika predpisana mazila pa bomo nafrli na gazo in rane rahlo povezali.

TELESNA VZGOJA

Zagrebški Dinamo je porazil vojaško enajstorico »Partizan« z 1:0. To je prvi poraz, ki ga je doživelo moštvo »Partizan« na svoji turneji iz Splita, preko Reke, Ljubljane, Varaždina na poti v Zagreb. Za to srečanje je vladalo veliko zanimanje in je tekmi prisostvovalo rekordno število gledalcev, ki so bili priča lepi in vseskozi napeti tekmi. Kljub porazu je vojaška enajstorica, ki je skoraj ves čas igre prevladovala na igrišču, odnesla najlepši vtis. Dinamovci se imajo zahvaliti za svojo zmago samo odlični obrambi, predvsem pa vratarju. Tekmi je prisostvovalo 16.000 gledalcev.

Smučarsko prvenstvo jugoslovanskih univerz je bilo zaključeno v nedeljo v Planici na Goreniskem. Tekmovanja so se udeležili najboljši akademski smučarji. Zmagovalci posameznih disciplin so: na 10 km Kavčič Mitja v času 57 mnut 53 sekund. Isti tekmovalec je zmagal tudi v skokih za kombinacijo in tako postal akademski prvak v klasični kombinaciji. V slalomu je zmagal med akademiki Praček Marjan. Popoldne so se vršili smuški skoki na skakalnici, ki prepušča skoke do 65 m. Skokov so se udeležili številni znani jugoslovanski skakači. Najdaljši skok dneva je dosegel Polda Janez, ki je skočil 64 m daleč. Tekme v Planici so pokazale lep napredek in razvoj množičnosti smučarskega športa med akademsko mladino v Jugoslaviji.

Smučarski tečaj v Čepovanu je bil koncem preteklega meseca in se ga je udeležilo 9 smučarjev, ki so si s tem pridobili novo znanje smučarske tehnike in s tem povečali kader tistih, ki jim bo dana prilika širiti čim bolj smučanje med našo mladino. Ob zaključku tečaja so bile tekme v teku na 7 km, slalomu in skokih. V teku je zmagal Krivec Bruno, v slalomu Kogoj Jožef in v skokih Podgornik Anton, ki je dosegel daljino 18 m. Okolica Čepovana, ki je obdana z lepimi smuškimi tereni in ima tudi za to ugodno zimo, bo prihodnjo sezono gotovo poživela smučarsko delovanje in pritegnila k sodelovanju vso mladino, ki želi okrepitve in utrditve v lepotah zimske narave.

Ljubljanska šolska mladina se pridno udejstvuje v telesni vzgoji. Preteklo nedeljo je Zveza mladine Slovenije organizirala medšolsko telesnovzgojno tekmovanje, katerega so se udeležili skoraj vsi šolski zavodi iz Ljubljane. Tekmovanje je dokazalo, da je telesna vzgoja že globoko prodrla v vrste mladine. Tekmovanje se je vršilo na Taboru v disciplinah: odbojka, košarka, vlečenje vrvi, tek črez zapreke in drugih disciplinah. Najštevilneje je bila zastopana mladina iz okraja Bežigrad, ki si je tudi priborila prvo mesto in prehodno zastavo, katero so ji izročili zastopniki Mestnega odbora ZMS.

Splitski »Hajduk« se je te dni vrnil iz dolge nogometne turneje po Čehoslovaški v Split. Na vsej svoji poti, ki je odigral številne tekme, ni doživel nobenega poraza.

Ob priliki sindikalne konference, ki bo prihodnji mesec v Parizu, bodo tudi nogometne tekme sindikalnih reprezentanc raznih držav, katerih se bo udeležila tudi jugoslovanska sindikalna reprezentanca.

Smučarsko prvenstvo SSSR se je zaključilo pretekli teden v Sverdlovsku. Prvenstvo je odneslo smučarsko moštvo Moskve. Drugo mesto pa moštvo Sverdlovskega.

Prvenstvo Sovjetske zveze je bilo 9. in 10. marca v Moskvi in so se ga poleg sovjetskih drsalcev udeležili tudi norveški zastopniki, ki so pa morali ponovno priznati premoč sovjetskih tekmovalcev in tekmovalk. Kljub temu, da so doslej norveški drsalci uživali sloves kot najboljši na svetu, so morali v vseh disciplinah kloniti pred odličnimi predstavniki Sovjetske zveze. Sovjetski športniki bodo v bodočih mednarodnih tekmovanjih tudi tu dokazali svoje odlično znanje in premoč ter uspehe, ki so plod sistematičnega dolgoletnega dela na osnovi vseljudske telesne vzgoje.

Telesna vzgoja v Jugoslaviji v letu 1946.

O osnovnih nalogah jugoslovanskih fizkulturnikov v letu 1946 je govoril po radiu predsednik Fizkulturnega saveza Jugoslavije Rato Dugonić. Med drugim je rekel, da je treba v letu 1946 pritegniti k aktivnemu udejstvovanju telesne vzgoje stotisoče mladincev in mladink in storiti vse, da bodo te množice vzljubile in spoznale pomen in koristi telesne vzgoje za delavsko, kmetsko in šolsko mladino.

Zmagati mora prepričanje, da telesna vzgoja ni samo sebi cilj in da posamezni športni uspehi in rekordi pridobijo na vrednosti samo takrat, kadar vemo, da so posledica množičnega pokreta. Vsak telesnovzgojni organizator se mora zavedati, da mora telesna vzgoja prvenstveno služiti interesom države. V novem letu je treba začeti z načrtnim delom, na znanstveni podlagi, treba je zmagati anarhijo, ki še ponekod prevladuje v organizacijah telesnovzgojnega pokreta.

Potrebno je razviti vsestransko telesnovzgojno delo; ne smemo pozabiti na dvig kvalitete jugoslovanskih fizkulturnikov. Kot prva velika telesnovzgojna manifestacija, ki bo obenem oficielna otvoritev načrtnega delovanja v tem pravcu, bo množični »Pomladni tek« čez drn in strn. Tega tekmovanja se bo udeležilo na stotisoče delavcev, kmetov in šolske mladine iz vse Jugoslavije. 25. maja bo štafetni tek v počastitev rojstnega dne Maršala Tita. Ta dan bo mladina iz vse Jugoslavije, posebno tista iz najoddaljenejših in predvsem zgodovinskih krajev, prinesla pozdrave svojemu ljubljenemu voditelju in učitelju. 23. junija pa bo po vsej državi dan telesne vzgoje — pregled uspehov dela posameznih krajev. V letu 1946 je treba postaviti temelje za dosego telesnovzgojne značke. Omenil je nadalje v nizu mednarodnih prireditev prve Balkanske igre kot merilo razvoja svobodnih balkanskih narodov in pa gostovanje raznih društev v inozemstvu, predvsem v Sovjetski zvezi.

Rato Dugonić je zaključil svoje predavanje: »Naš narod se je v tej vojni naučil ceniti moč, smelost, težnje za zmago, okretnost, neustrašenost. Telesna vzgoja pri nas mora vzgajati takšne državljane. Zato se danes telesna vzgoja v narodni državi tudi ceni in se ji posveča vsa pažnja. Naši telesnovzgojni činitelji morajo napraviti vse, da bo leto 1946, leto zmag na tem polju, da postane telesna vzgoja pokret, ki bo pripomogel pri vzgajanju močnih in pogumnih braniteljev naše domovine, neumornih in sposobnih njenih graditeljev.«

Primorskim čebelarjem

Leta 1934 je prenehala delovati Slovenska čebelarska zadruga z. o. j. v Gorici. Zadruga je bila prisiljena ukloniti se tedanjim fašističnim obastem in razmeram, ki so bile za naše gospodarstvo na Primorskem obupne. Skušali so razbiti vsako našo gospodarsko ustanovo in uspelo jim je uničiti tudi čebelarsko zadrugo v Gorici.

Kljub temu pa zadruga pravno še vedno obstoja in je obvarovala nekaj inventarja (strojev), za kar se imamo zahvaliti poedinim članom upravnega in nadzornega odbora.

Danes, ko se naše razmere izboljšujejo, je nujno potrebno, da obnovimo čebelarsko zadrugo, ker le na ta način združeni, bomo lahko obnovili naše čebelarstvo.

Upravni odbor je podvzel vse potrebno, da se zadruga obnovi za cono «A» in «B», odnosno da se obnovi stari delokrog za vse Slovensko Primorje in Istro.

Upravni odbor vabi vse člane čebelarske zadruge v Gorici, kakor tudi ostale starejše in mlajše čebelarje, ki niso bili še člani te zadruge in to iz cone A in B, na izredni občni zbor, ki bo dne 7. aprila t. l. ob 9. uri v dvorani Ljudskega doma v Gorici s sledečim dnevnim redom:

1. Otvoritev.
2. Poročilo upravnega odbora.
3. Poročilo I. Z. O. za Goriško.
4. Načrt za nadaljnje delovanje zadruge.
5. Sprejem novih pravil.
6. Volitev upravnega in nadzornega odbora.
7. Slučajnosti.

Istočasno obveščamo vse čebelarje v coni A, da bo zadruga tudi letos, in to v mesecu aprilu, kuhala vosek in vlivala satnice.

SPOMINI GENERALA ROATTE

General Roatta bo začel izdajati spomine na dobo, ko je bil v Ljubljanski pokrajini. Naslov: Le nostre prigioni».

VREMENSKI PREROKI

Izpremembe v našem telesu in [illegible] zaznavamo s čutili Svet poznamo torej le toliko, kolikor je dostopen čutilom. Ko[illegible] pa je stvari, ki jih mi z n[illegible]imi zelo pomanjkljivimi čutili [illegible] ali [illegible] zaznavamo. Mnogo na bolišem so živali, zlasti tiste, ki živijo v naravi. Tudi rastline imajo organe, ki s čudovito natančnostjo odgovarjajo na zunanje pojave. To neizčrpno polje raziskovanja je še skoraj neobdelano. Naši potomci bodo morali reševati nalo[illegible] se nam zdijo danes neplodne sanjarije.

S presojo čutil pri živalih in [illegible]tlinah pa je velik križ. Slaba izkustva znanstvenikov, ki so se s tem bavili, silijo dr[illegible] večji oprezn[illegible]. Zato je t[illegible] del živalskega in rastlinskega sveta raz[illegible]roma slabo poznan. Slavni naš prirodoslovec Regen, ki je vse svoje življenje posvetil raziskovanju sluha pri žuželkah, pravi, da je njegovo delo le majhen prispevek k t[illegible]mu vprašanju, Regen je preiskoval organe, ki jih lahko opazujemo in otipljemo. Mnogi čuti pa sploh nimajo določnega mesta, kakor n. pr. občutek za mraz in toploto, za [illegible] mišic, za razne vrste žarkov, za vremenske spremembe, za vlago, za pritisk itd.

Razbijamo atome, poznamo razne nevidne žarke, prenašamo slike na daljavo; naša čutila pa le ne morejo tekmovati z živalskimi. Ujeda vidi visoko izpod oblakov poljsko miš ki se je potuhnila v razoru, slepi netopirji letijo mimo tenkih nevidnih niti, ne da bi se jih dotaknili. Lastovka preleti tisoče kilometrov v južno Afriko in nazaj in se vrne natančno v gnezdo, ki ga je jeseni zapustila.

A) PRI ČLOVEKU

Gotovo ste že slišali take ali podobne besede: «Ne vem, zakaj se spomladi tako slabo počutim, poleti pa tako dobro.» Morda ste se mu na tihem smejali in mislili, da je to samo njegova bujna domišljija. Morda imajo pa le taki občutki resnejšo podlago? Dandanes je dokazano, da je res tako. V naši krvi krožijo zelo majhne količine joda. Poleti in jeseni ga je v krvi obi[illegible]ajno 13 milijonink grama, pozimi le osem milijonink Količina je odvisna od golšne žleze, ki proizvaja organsko snov, vsebujočo zamotano jodno spojino. Že davno so spoznali, da ima golšna žleza velikanski vpliv na naše razpoloženje.

Kako si razložimo, da se množina joda v raznih letnih časih menja. Če si kakega pojava ne moremo pojasniti, se poslužujemo raznih žarkov. Res so dognali, da je množina joda v naši krvi odvisna od sončnega obsevanja, od tal, hrane, pitne vode in od kože. Tudi vreme vpliva na vsebino joda v krvi. Ob južnem vremenu golšna žleza izloča večjo množino joda: Večja množina joda v krvi pa draži živce in organizem sploh. Tako si razlagamo nemir in nervozo mnogih ljudi ob južnem vremenu.

Še bolj očitno pa vpliva golšna žleza na ptiče in sesalce. Ptiči menjajo redno vsako jesen perje, sesalci pa dlako. Dokazano je s poskusi, da se ptiči in sesalci golijo, ker se v njihovi krvi poveča množina joda v tem letnem času. Golšna žleza oddaja jeseni več joda.

V telesu imamo torej čudovito točno uro, ki nam napoveduje vreme in spremembe letnih časov. Žal le malo ljudi pravilno ceni to dragoceno uro. Že iz tega, kar smo sedaj zvedeli, sklepamo, da je človek živa vremenska hišica. To dokažemo lahko še na druge načine. Vsakdo, ki ima stare že zarastle rane, kostne zlome ali vnetja, čuti ob vremenskih izpremembah na takih mestih bolečine. Po preizkavah kemikov in zdravnikov vemo, da ima zdravo staničje svojevrstno zmožnost vpijati vlago. Zračna vlaga povzroča razširitev, suh zrak pa skrčenje staničja. Nabreklo staničje pritiska na zarasline in druge napake v tkivu, ki ne morejo vpiti toliko vlage. Tako nastanejo ob vlažnem vremenu prav hude bolečine, trganje v udih in zobeh, revmatizem, katar v grlu in mnogo drugih neprijetnosti že nekaj dni pred vidno vremensko spremembo. Vsaka vremenska sprememba se pripravlja več dni, ne da bi mi to opazili.

B) PRI ŽIVA[illegible]

Še bolj občutljive kakor človek so za vremenske spemembe višje in tudi nekatere nižje živali. To opazimo zlasti na domačih živalih, ki jih imamo vedno pred očmi. Kmečka modrost je bogata takih vemenskih prorokb. Tako n. pr. maček, ki se na pragu čehlja z oslinjeno tačico, napoveduje mraz. Petelin, ki poje ob neobičajnih urah, naznanja lepo vreme. Kadar kokoš stoji na eni nogi in šopiri perje, bo hudo zmrzovalo. Zelena žaba reglja «Rega, rega, dež, rega, rega, dež» kadar se bliža nevihta. To kmečko vremenoslovje drži navadno bolj kakor znanstveno, ker kmet večinoma bistro opazuje naravno. Skušnje prednikov in lastne se strnejo v prav zanimive resnične prorokbe.

Vsaka pasja plemena so zelo občutljiva za vremenske spemembe. Tudi če nimaš predobrega nosu, zavohaš en dan ali dva pred dežjem pri [illegible] zoprn voni po potu. Lovec, ki pozna to pasjo lastnost, je varen pred dežjem. Eskimski pes reši včasih člo[illegible]veka smrti na neskončnih zaledenelih planjavah na severu. Psi obstanejo, grebejo v sneg, legajo drug za drugim v izkopane kotanje. Tedaj hitijo Eskimi z vprego na vse kriplje, da pridejo do človeških bivališč, da jih prej ne [illegible] vihar. Vihari zadivjajo na severu naenkrat brez vidn[illegible] znakov. Gorje tistemu, ki ga zalotijo nepripravljenega. P[illegible]ga [illegible] opozorilo navadno že dan prej na nevarnost. Tudi drugi sesalci so zelo občutljivi za vreme. Konj je nervozen, tolče s kopiti ob tla, piha [illegible] nosnrvmi in je tudi sicer nemiren in plašljiv ob nizkem zračnem tlaku. V gozdu je pred nevihto čudna moreča tišina. Ptiči n[illegible]nelo, veverica se skrije v varno duplo, prav tako druge živali. Lastovke letajo ob nevihti nizko nad vodo. Ptiči se ob selitvi ustavijo na primer[illegible] mestih, da mine slabo vreme.

Kadar srečaš močerada v gozdu ob vodi ali med listjem, pripravi dežnik, ker močerad prileze iz [illegible] v vlažnem vremenu.

Polži lezejo v vlažnem vremenu okoli in jih je takrat mogoče dobiti povsod.

Vprašamo se, ali nima tudi žuželka, ki ima morda najnežnejši ustroj med živalmi, takih občutkov? Tudi žuželka je prav tako prepričevalen instrument v svojih napovedih kakor mrtve priprave naših vremenskih opazovalnic. Nekatere imajo posebne organe za občutek vremenske spremembe, druge so pa splošno občutljive in brez posebnih organov. V prvo skupino spada tudi laška sprevodnica ali sprevodni borov prelec, ki dela veliko škodo zlasti v Dalmaciji in Liki na borovcih. Gosenica se preživlja od borovih iglic in dela zapredke.

Naravoslovce čaka še mnogo dela prav v tem opazovanju in preizkušanju živalske občutljivosti.

V rastlinstvu je stvar na videz bolj preprosta. N. pr. travnik, livada, polje so v lepem vremenu bujna, pisana preproga. Ko pa sonce zatone in se zmrači, se ta preproga [illegible]no spremeni. Žuželke utihnejo in zaspijo. Cveti se po [illegible] zapro in ne vonjajo več. Zdi se nam, da [illegible]. Občutljivi prašniki in drugi notranji deli cveta so kakor pod streho. Tako se nam skrijejo med zelenje ob slabem vremenu in zvečer marjetice, regrat, potrošnik ali cikorija, svedrci ali encijan in druge cvetice. Nekatere rastline cvete pobešajo.

Čudno se ti zdi, da ne vidiš v oblačnem vremenu nobenega regrata. V sončnih žarkih pa žuželke spet rojijo, cveti pokažejo svoje krasote, vse življenje se obudi na novo.

Poglavitni nagib, da cvetice zapirajo cvete, je skrb za silno občutljivo cvetni prah. V dežju in rosi bi vpile toliko mokrote, da bi nabreknile in počile.

Iz bogate zakladnice prirode sem vam navedel le nekaj primerov. Spoznali smo, da je občutljivost žive snovi za vremenske spremembe nenavadno velika. Čuditi se moramo neizmerni prilagodljivosti živih bitij. Razodene se nam pa tudi, kako malo vemo o sebi in svoji okolici.

Bačar Rafael

Stoletnica acetilena

Acetilen je nestrupen plin, ki ga lahko spoznamo po njegovem posebnem, prodirnem in zoprnem duhu. Acetilen se proizvaja, ako kaplja voda na kalcijev karbid. Spuščamo ga na prosto, navadno pod gotovim pritiskom, skozi mali vijak, v katerem sta dve luknjici. Njegova kemična formula je C2 O2, sestoji se torej iz dveh delov kisika in dveh ogljika. Izgoreva z belim plamenčkom in če se prižge pri gotovem pritisku, eksplodira.

Prvi ki je proučeval ta plin in njegovo uporabo, je bil francoski kemik Pierre Berthelot, ki se je rodil v Parizu leta 1827 in in umrl dne 18. marca 1907.

Kot vidite acetilen «nima niti sto let».

Barthelot se je poleg zamotanih problemov organske kemije, zelo zanimal za uporabo acetilena kot plina za razsvetljavo; dognal je, da je najprikladnejši način za njegovo proizvodnjo segrevanje apna in oglja, katerima se potem prilije še vode. Izdelal je še kapico z dvema luknjicama, skozi kateri se pri uporabi strnjeno spušča plin.

Najnavadnejše razsvetljevalno sredstvo je bil tedaj svetilni plin; sklenili so ga nadomestiti z acetilenom, ki daje 17 krat svetlejšo luč. Toda neprestane eksplozije pri poskusnih napravah so pokazale to vporabo kot neprikladno.

Od tedaj je acetilen zasedel tisto mesto, ki ga ima še danes: koristen je v mestih in na deželi, kjer ni električnega toka, neobhodno je potreben v rudnikih, ki niso premogovniki. Zelo ga vporabljajo pri kisiko-acetilenskem varjenju, pri katerem se usmeri curek acetilena na tisti del, ki naj bo zvarjen; gori obdan od kisika in pri zelo visoki temperaturi.

Edisonov gramofon

V začetku leta 1878. so prinesli časopisi obširna poročila in podrobne fotografije Edisonovega gramofona. «ki zaznamuje in proizvaja glasove in zvoke.»

Občinstvo je takoj in z velikim zanimanjem sprejelo novice o iznajdbi stroja, ki je po raznih spremembah postal gramofon in bil dolgo vrsto let najboljši in najprijubnejši pripomoček za širjenje glasbene kulture med najširše plasti ljudstva.

Registracija zvokov se je že prakticirala z napravami Myareja, Rosanellyja, Scotta, Barlowa in Koeniga. Toda akustična reprodukcija zvoka, ki je prinesla iznajdbo z znanstvenega, na praktično polje, in katera je dala iznajdbi izrecno zabaven značaj, je Edisonovo delo, kateremu človeštvo dolguje še celo vrsto drugih iznajdb, kot: brzojav quadruplex in Edisonovo žarnico.

Edisonov gramofon je bil v glavnem sestavljen iz voščenega valja, na katerega je jeklena konica, na pritisk kovinske ploščice, zarezovala več ali manj globoko zarezo, odovarjajočo različnim glasovom, ki so spravljali v vibriranje kovinsko ploščico; proizvajanje zvokov se izvrši na ta način, da se isto konico vodi ponovno po napravljeni zarezi in se obenem aplicira ob podaljšanju ploščice nekak lij iz lepenke, ki služi zato, da se pojačajo zvoki, ki prihajajo iz tresljajev konice; katero povzroča neenaka zareza, konica pa jih oddaja ponovno kovinski ploščici.

Postopama je bil Edisonov gramofon spopolnjen. Fonogrami niso več iz voščenih valjarjev, ampak so plošče, iz tvarine, ki je podobna ebanitu, na katero registrirajo glasovne tresljaje na ravno površino v vijugi, ki se od zunanjega roba zožuje proti sredini.

Pojm o higijeni

Žalostno ali resnično je, da je med nami toliko ljudi, ki ne znajo ločiti higijene od čistote. Največ ljudi misli, da je higijena zapopadena v čistoči sami. Imamo hiše, kjer je vse skrajno čisto in v redu, pa se nam gabi popiti tam skodelico čaja. Vidimo kako gospodinja skrbno pomiva posodo v umivalniku, kjer se vsa družina umiva in koplje noge. Se celo take najdemo, ki s snežno belim kuhinjskim prtičkom briše posodo, gredoč pa ga uporabi namesto žepnega robca! Kuhinjski pribor in posoda se uporablja tudi za druge namene. Kjer imajo psa in mačko jih krmilo iz istih krožnikov kakor sami sebe. Vidite, to je tisto, kar ni higijenično, pa če je potem še [illegible] skrbno umito. Nehigijenično postopanje nam lahko prinese resna obolenja. In nekaterim ljudem je to tako težko dopovedati. Na nekem tečaju Rdečega križa je predavatelj-zdravnik pojasnjeval, kako lahko se okužimo z neumitim sadjem. Bogve od kot je priromalo sadje na trg, skozi koliko umazanih in okuženih rok je šlo. Morda je prav nato sadje ki ga mi kupujemo, nekdo kašljal, ki je bil jetičen itd., Vsi smo ga nazorno poslušali, tako nazorno in prijetno nam je razlagal. Drugi dan prinese ena izmed tovarišic v časopisni papir zavite breskve, ki jih je bila malo prej kupila na trgu. Niti na misel ji ni prišlo, da bi jih bila prej oprala. In tovarišice so segale po breskvah in nobena se ni zavedla da bi jih šla oprat. In nobena se ni spomnila včerajšnjega zdravnikovega predavanja. Kako bi mogli potem zaupati bolnika ali otroka v varstvo taki bolničarki. Pa so vendar napravile izpit z odliko . . . in služb takim odličnjakinjam ni bilo težko dobiti!

M — — —

Neznosni so ljudje, ki so pretirani v higijenskih ozirih, ki delajo vse samo po predpisih in nič po lastnem preudarku, a še slabši so tisti, ki ne znajo ločiti higijene od čistote.

Pri zdravniku

Zdravnik: »Kaj pa je to, tovariš? Saj se zdravila niti dotaknil nisi?«

Bolnik: »Tovariš zdravnik, nisem si upal, saj stoji na steklenici, da mora biti vedno zaprta.«

Pri posredovalcu zakonov

Snubač: »Koliko dote bo imela?«

Posredovalec: »Dve sto tisoč!«

Snubač: »Prosim, pokažite mi njeno sliko!«

Posredovalec: »Obžalujem, od sto tisoč dalje nimamo slik.«

REŠITEV KRIŽANKE STEV. 8

Vodoravno: 1. Slovenec, 8. oo, 9. opera, 10. lit, 12. Avar, 13. Kras, 15. al, 17. eh, 19. on, 20. znan, 22. zvonec, 24. možiti, 26. nebo, 28. od, 30. ta, 31. al, 32. Sem, 34. levi, 36. Ivan, 38. rak, 39. teren, 41. la, 42. Italijan.

Navpično: 1. Solkan, 2. Loize, 3. vo, 4. epa, 5. Novi, 6. Erati, 7. carina, 11. ta, 14. senožet, 18. Hanibal, 20. zvon, 21. neto, 22. ZM, 23. ci, 25. Rosini, 27. olikan, 29. devet, 31. Avala, 33. Mara, 35. Er, 37. nel, 40. nl.

Radiofonski spored

Slovenska poročila vsak dan ob 7.15, 12.45, 20.00, 23.10 — Objava sporeda ob 7.10

Ostali spored od 7. IV. do 13. IV. 1946:

NEDELJA 7. VI. — 12.15 Verski govor — 12.30 Kmetijsko predavanje — 15.20 Otroška ura — 19.00 Partizanski napevi na ploščah; igra revijski orkester pod vodstvom Bojana Adamiča naslednje komade: 1. Marš Rdeče Armade, 2. Sovjetski fizkulturni marš, 3. Stalingrajska. 4. Naša četa v boj, 5. Hej tovariši, 6. Partizansko kolo — 19.20 Predavanje o telesni vzgoji — 19.30 Sostakovič: VIII. Simfonija 3., 4. in 5. stavek.

PONEDELJEK 8. IV. — 12.30 Poljudno znanstveno predavanje — 19.00 Ženska ura —19.20 Deset valčkov — 19.30 XXI. Ljudska glasbena ura: ruska glasba (nadaljevanje).

TOREK 9. IV. — 12.30 Predavanje o prosveti — 19.00 Mladinska ura — 19.20 Obvestila svojcem — 19.30 Violinski koncert Alberta Dermelja.

SREDA 10. IV. — 12.30 Zdravniško predavanje — 19.00 Igra — O'Neil: Ana Cristie.

ČETRTEK 11. IV. — 12.30 Predavanje o tisku — 19.00 Pevski koncert sopranistke Hussu Lilian — 19.15 Jože Pahor: slovenščina za Slovence — 19.30 Oddaja odreda Jugoslovanske Armade.

PETEK 12. IV. — 12.30 Predavanje — 19.00 Komorni zbor pod vodstvom Hubalda Vrabca — 19.30 Obvestila svojcem — 19.45 Klasična glasba.

SOBOTA 13. IV. — 12.30 Predavanje o raznih tekočih vprašanjih — 19.00 Pestra glasba — 19.15 Predavanje — 19.30 Oddaja za konec tedna: Sprehod po Dolenjskem.

Križanka št. 9

1 B	A	2 Z	3 O	4 V	5 I	6 C	A
A	■	7 D	E	N	A	R	■
8 R	9	■	10 R	E	V	E	11 N
12 K	O	13 T	■	14 T	I	T	O
15 O			16	■	17		
18 V				19		■	
20 L					■	21	
J	■	22		■	23		
24 E	25 R	M	■	26 B	O	R	■
■		■	27	O			28
29		30	■	31 N			
32			33 A	■	34		
35			L	36 I	■	37	
38			T	O			

Besede pomenijo:

Vodoravno: 1. kraj mučeniške smrti štirih znanih primoskih žrtev fašizma, 7. plačilno sredstvo, 8. Mars se tako konča, 10. ubog, 12. geometrijski pojem, 14. vodilni jugoslovanskega ljudstva, 15. nemška reka (množina), 17. železniška naprava, 18. pravilno ocenjeni, zasluženo deležni, 20. kraj ob vzhodni obali Istre, 21. začetek kaljenja, 22. veznik, 23. Zasledovanje, preganjanje, 24. kratica za grško demokratično fronto, 26. drevo, 27. mesto v Istri, 29. mesto v Belgiji, 31. dedek v primorskem narečju, 32. je ponoči, 34. v narečju označba za šalo, humor, 35. približno, okrog, 37. vzklik, 38. kraj v okolici Trsta.

Navpično: 1. tržaško predmestje, 2. začetek zdravice, 3. enota valute evropske države, 4. navdušen, goreč, 5. sporočiti, obvestiti (i-j), 6. opravljati kuhinjsko delo, 9. padavina, 11. neresen, šaljiv, 13. čistim, snažim, 16. samo ta, 19. kratica za naslov neznanca, 21. deli rastline, 23. slab človek, 25. manjše industrijsko podjetje v Ljubljani, 26. nadomestek za plačilno sredstvo, 28. tržaško predmestje, 29. ječanje, jokanje, 30. egipčansko božanstvo, 33. pevski glas, 36. italijanski osebni zaimek.

Odgovarja dr. MIRKO KORŠIČ. — Založba Primorskega dnevnika, Trst. — Tiska Zadružna tiskarna v Trstu.